

Приморске новине

ИЗЛАЗИ МЈЕСЕЧНО • ГОДИНА XXVIII • БРОЈ 441.

БУДВА, 31. АВГУСТА 1999. ГОДИНЕ
ЦИЈЕНА 4 ДИНАРА

ГОЛИ РУЧАК

Убијен у своју креативност и славу коју утврђује у нашу културу, у њен значај и углед, наш „културни естаблишмент“ почине да „ишакују“. Ђојим се, међутим, да се већ подријује и народу пресаженом елитизмом увијек ше истаки „културњака“ од речија и прескижа, заговољних собом, па онда свијетом које су изледа створили. За шакве претаоце сасвим је доволна и једна јединија позајмљена „Кокошка“ да нас убеђују, као Бранислава Лижешевић, како је Грађа шеатар златнојаје наша позориште, свеукупне, југословенске, чак и шире, културе. Те приче у посљедње вријеме могу да се прочијају у отменим, деколтираним интарјујима са раблеовских ручкова док све више народа сједи на разним шањирима.

Ручак на који је „Побједа“ повела Браниславу Лижешевић, директора Грађа шеатара, колико ћог изледао оимен, помало је и неукусан. У разговору који је вођен за ручком, а послије објављен у „Побједи“, истакнула јошта мноће своје поруке узимајући своје врлине које јој нико не сјори, али од којих ћонеке и не сстоје. По њеном мишљењу XIII фестивал је усјео „далеко боље него вријеме у коме живимо“. Тако је да је „фестивал досјео завидне висине“, али када је у шапкању његово финансирање! „Чак штолико завидно да се почини осјећај посљедице претперања усјеха“, тврди сајторница. Које посљедице?

Лижејо је, по свој прилици, уживаши у својим нарцизним, неизбјиљним замислима, али је што исподобио и засијањавање које, ујверен сам, не дијеле баш сви посјетиоци XIII фестивала, свеједно што је он, по речима свој руковођиоца, „освијетлио све оне изузетности Грађа шеатра“. Једна од тих изузетности је и чињеница да је Грађа шеатар у самој нашој ошиштини поштоји све облике културних активности које су прије њега постојале.

Грађа шеатар је значајна културна институција у коју друштво, прије свећа ошиштина, улаже отромна новчана средstva и с тоја би требало да више афирмише домаће културно стваралаштво. У његовим позоришним, књижевним, ликовним и музичким програмима, међутим, у највећој мјери учествују умјетници из Београда. Примједба око екавској парчеји и посјето је невјероватна тврђња да је „шака боље направиши једну добру представу на екавици, него лошу на цекавици“. Чијаја збој овакве тврђње заиста мора да подријне, свеједно што се ради о угледном госту на ручку - исцага да је цекавица неућајија и да је на њој добра претпостава немотућа! Заштим, у продуџеји, Бранислава Лижешевић ставља шлај на шорију тврђенија да је екавицу корисио и сам њео. Чијија њео је: „јер му овде је двострука колевка“. Овде је „колевку“ њео узео не збој екавице - већ збој мештничке дужине стишах!

Да не говоримо о артументима које јошта на ручку наводи себи у прилог, тврдјенија да представа на екавици нема утицаја на публику „као што ни моја екавица није утицала чак ни на моје синове...“ Невоља ових артумента је и у чињеници да их износи неко ко, осим што „не воли своју претпоставу озбиљност“, штоако ни „према завичају у коме је рођен нема никакав однос ни емоцију“. Па како онда да воли наше парчеје, свеједно што: „у Будви воли чак и пејзаж који свакодневно тледа кроз прозор.“

У оваким приликама стил и елеантција не би били што јесу без истиините приче и крутих закључака о себи, о својим пружачима, љубави, осјећањима, навикама, штоалеши... Ко би рекао да неко на јавном ручку осјећа штолику тлас за јавним доказивањем, па каже: „Гардероба коју носим личи на мене!“ Морам да јавно призnam да mi се није добила њена гардероба са свих четири фотографије објављених уз запажени интарјујев.

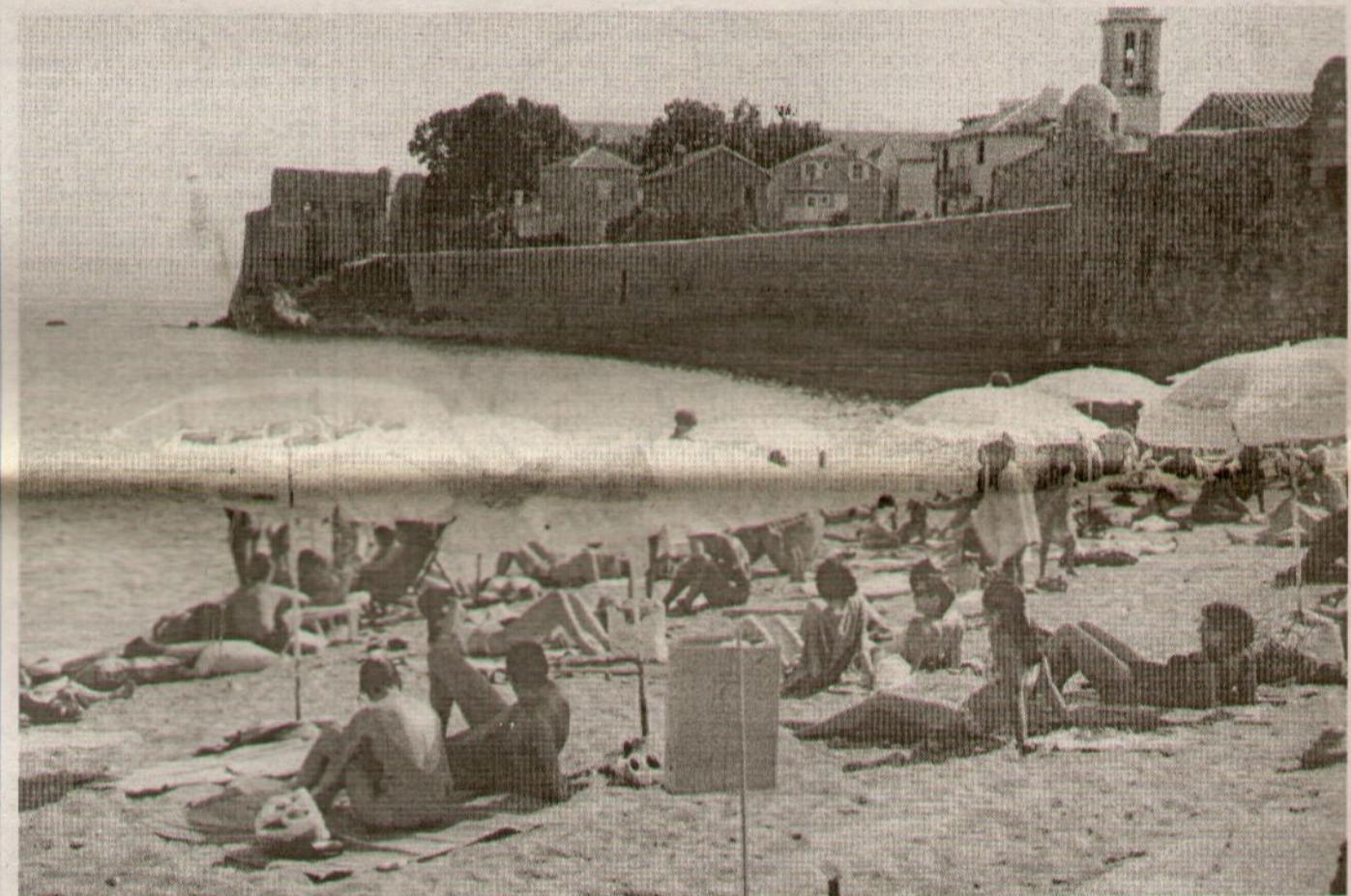
Стијавши, на крају, и до кафе коју јошта овог незаборавног ручка још није пошила желим да је посјетим на неизмирену промилој годину дуј Грађа шеатара Информативном центру на име реклами сјошова емиштова преко Радио Будве. Ту лову нека шака утапије прије него пошије кафу.

Бошко БОГЕТИЋ

МИНИСТАР ТУРИЗМА ВЛАДИМИР МИТРОВИЋ О ТУРИСТИЧКОЈ СЕЗОНИ 1999. ГОДИНЕ

РАНЕ ТЕК ЗАЛИЈЕЧЕНЕ

• Рат је избио све адете организаторима путовања јер је било бесмислено некога убеђивати да тада иде у Црну Гору • Сезону спасили гости из Босне и Херцеговине, а да је било више туриста из Србије сезона би била и боља од прошлогодишње • Објективни разлоги и негативна пропаганда смањили број туриста из Србије • За све који утичу на туризам - једва прелазна оцјена • Година квалитета се преноси на идућу, 2000. годину • Нада да ће се стабилизовати политичке и економске прилике и да долази вријеме опоравка

Било како било - сезоне се одвија

Туризам је већ дуже времена у ситуацији која му не даје могућност да дође до изражaja, него, напротив, или опада, или стагнира, а о развоју се не може ни размишљати. Црногорски туризам се налази у условима у којима се налазила цијела наша држава која је пролазила кроз тако бурне године. Свака нова година

је наговјештавала још теже проблеме, да би то на крају кулминирало ратом на нашем подручју, на Косову, можда у најнегодије вријеме кад је у питању овогодишња туристичка сезона. Најнегодије, јер кад је избио рат он је избио све адете и иностраним и домаћим организаторима путовања да се ангажују на туристич-

ком производу који се зове Црна Гора. Јер, вршили пропаганду и убеђивати некога „Иди ти у Црну Гору, а тамо траје рат, или трајаје не зна се колико“ било би стварно бесмислено.

Овако је у изјави за „Приморске новине“ министар туризма у Влади Републике Црне Горе Владимир Митровић окарактерисао овогодишњу ратну туристичку сезону напомињући да су затајила сва инострана тржишта, чак и руско, иако се очекивало, с обзиром на наше пријатељство, да ће Руси пренебрегнути рат и да ће доћи у једном одређеном броју. Једна свијетла тачка је понашање организатора путовања и самих туриста из Босне и Херцеговине, из Словеније, па чак нешто и из Македоније. Имали смо повећање броја туриста из земаља из окружења, али највећи пад због кога имамо овакву сезону је због тога што је дефинитивно затајило домаће тржиште, што је мало туриста с подручја Србије.

- Мислим да има много оправдања зашто ти људи нису дошли. Не да они нису хтели да добу, него их је један сплет околности примирао да остану код кује. Прије свега, путне везе нису онакве какве треба да

буду. Нема жељезнице која превози одређену клијентелу која нема или не жели да користи аутомобил, а скупо јој је да плати авион. Друго, авионски превоз је био лимитиран. Авиони „Монтенегро ерлајнз“ су учинили што су могли, летјели су пет-шест пута дневно за Београд, али њихови капацитети су недовољни да превезу све заинтересоване. ЈАТ је ставио на располагање само дио флоте, летјело је шест до осам авиона дневно, ни близу онога што се наговјештавало. Зашто ЈАТ није више летио, је ли само због проблема корозина или су били још неки разлоги, тек чињеница је да није било довољно авионских сједишта за путнике и туристе који су хтели да дођу у Црну Гору. Трећи разлог је, наравно, што је Србија непосредно изашла из рата, па су финансијске и друге резерве пале на једну тачку која не гарантује да се одатле може финансирати годишњи одмор - каже Владимир Митровић сматрајући да је на мањи број туриста из Србије утицала и негативна пропаганда. - Не знам коме је требала та пропаганда, али она је била присутна. Те не треба ићи

(Наставак на 2. страни)

● САОБРАЋАЈ

У ОВОМ БРОЈУ **КРОЗ БУДВУ БЕЗ ГУЖВЕ И ЗАСТОЈА** (СТРАНА 4.)

● КОМЕНТАР

САВО ГРЕГОВИЋ: **ОВА СИТУАЦИЈА** (СТРАНА 5.)

● ЕРИХ КОШ:

УЗГРЕДНЕ ЗАБИЉЕШКЕ (СТРАНА 11.)

● ГРАД ТЕАТАР

ЗАВРШЕН XIII ФЕСТИВАЛ (СТРАНА 14.)

ТУРИЗАМ

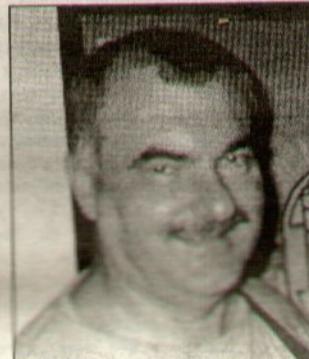
АНКЕТА

Иван Луковин

Мирјана Тодоровић

Будо Станишић

Тина Крсташ

Шипро Мрђан

УТИСЦИ О БУДВИ

На питање „Који су ваши утисци о Будви“ анкетирани туристи су дали сљедеће одговоре:

ИВАН ЛУКОВИЋ, Нови Сад: - Пошто радим на Факултету техничких наука често имам прилику да пословно боравим у Будви, а понекад долазим и на јетовање. Будва је ове „напреднија“ у односу на прошлу годину. Али још много тога мора да се уради да би град поднисао туризам на који циља. Град има превише стамбених капацитета а премало инфраструктуре, па је проблем паркирати се, добити воду, а понекад и прећи улицу. Културно-забавни програм је одличан и ако би могао бити и мало дужи, рецимо до 1. септембра. Плаже изгледају много чистије него ранијих година, само што су преуске за оволови број туриста. Такође, централни дио града је прилично уређен. Доста туристичких објеката би требало реновирати, а за све будванске атрактивности потребна је и мало јача реклами.

МИРЈАНА ТОДОРОВИЋ, адвокат из Београда: - И ако по први пут, у Будви смо већ петнаестак дана и јако нам се свија. Пошто смо дошли на одмор са малом ћерком, нисмо редовно практикли програм „Град театра“, али закључујем да је ове године био јако квалитетан. Велики је избор мјеста за излазак, а и особље је углавном љубазно. Једину примједбу имам на чистоћу града и плажа јер смо прикупљени да се купамо и ван будванских градских купалишта, на Светом Стефану, Милочеру и Јазу.

БУДО СТАНИШИЋ, Пале: - Услуга у хотелу „Могрен“, где смо и смештени, на високом је нивоу. Очигледна је професионалност и љубав према госту, те се на тај начин обезбеђује и у овим тешким временима долазак туриста. А Будва

је бисер Медитерана, наравно уважавајући ону нашу давну стратегију да је Црна Гора еколошка држава. То је шанса да Будва буде уз бок свих великих туристичких центара, али треба још више радити, више чувати, бити у функцији онога што је природа дала. Све у свему, задовољан сам, мада може то и боље.

ТИНА КРСТАН, ученица из Београда: - Обожавам Будву јер је прави град за младе који, подразумијева се, воле море и забаву. Пошто овде имамо стан, од малена јетујем у Будви, стекла сам много пријатеља, па је можда то и прави разлог зашто волим овај град. Морам истаћи да је дугогодишњи проблем водоснабдјевања коначно ријешен ове сезоне, а такође и проблем саобраћаја увођењем новог режима једносмјерних улица. Плаже и град уопште су чистији него претходних година. Једино што ми се не допада јесу цијене.

ШИПРО МРЂАН, Београд: - Већ пет година долазим у Будву и ту сам већ двије недеље. Ипак сматрам да је Будва место за мало млађе особе. Значи, онај који тражи мир треба да оде барем у Петровац. Мени лично смета бурни и бучни ноћни живот младих јер не могу да спавам од гласне музике. Очигледно је да се овде развија град који ће једнога дана бити туристичка Мека. Сматрам да се у Будви ради доста на културном плану и ако би се требало више позабавити елементарним стварима као што је градска чистоћа. Услуга је ствар која треба још да се гради, усавршива. Што се плажа тиче, ја се не купам на овим градским већ на онима на којима има мање гужве - Јазу, Светом Стефану и Милочеру.

Анкету водила:
А. КОСТОВИЋ

ЖЕЉКО ЂОРЂЕВИЋ В. Д. ГЛАВНОГ И ОДГОВОРНОГ УРЕДНИКА РАДИО-БУДВЕ

Програмски одбор јавног предузећа „Информативни центар“ именовао је 24. јула Жељка Ђорђевића за вршиоца дужности главног и одговорног уредника Радио-Будве.

Жељко Ђорђевић је рођен 17. априла 1963. године на Цетињу где је завршио основну и средњу школу. Филозофски факултет, Одсек за историју умјетности, завршио је у Београду. Ра-

дио је у Централној народној библиотеци „Бурђе Црнојевић“ на Цетињу, а од 1993. године ради у Радио-Будви као новинар-уредник спортске редакције и редакције контакта програма.

ТИЈАНА ЂЕТКОВИЋ ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК ТЕЛЕВИЗИЈЕ БУДВА

Програмски одбор Телевизије Будва именовао је 19. августа Тијану Ђетковић за главног и одговорног уредника ТВ

Будве. Тијана Ђетковић је основну школу завршила у Будви, а средњу школу и правни факултет у Бе-

ogradi. Радила је у Радио-Будви, а затим била новинар-уредник у Телевизији Црне Горе и новинар у Телевизији Будва.

ИЗ НАШЕГ УГЛА

БОЉЕ УПРКОС СВЕМУ

Главној туристичкој сезони је - крај. Истина, је још трају, гостију ту и тамо има, биће их и током септембра. Највише у хотелима, затим у одмаралиштима, много мање у приватним кућама. За своје било је рано, туристички статистичари и аналитичари не тек да приону на посао. Но глобална слика јета деведесет и деветог, могла би се сажети овако: било је боље од очекивања. И знатно слабије него прошле и рапорних сезона.

Из већ познатих разлога изостала је - предсезона. Хотелијери су тек у првој половини јула почели да отварају своје објекте. И дуго су чекали гости. Тек крајем прошлог мјесеца почеле су гужве на „ривијери бисерних плажа“, да би тек у августу Будва, Бечићи, Милочер, Свети Стеван и Петровац почели да личе на туристичке дане некадашње. Стигли су за касњели гости и у хотеле и у одмаралишта и у собе приватника у знатно већем броју него што их је било током јула.

Што се тиче ХТП „Будванског ривијера“, куриозитет забиљежен је у августу: најбоље су били попуњени најскупљи хотели. Средином овог мјесеца град-хотел Свети Стеван био је дупке пун. Гости нашег туристичког свеца су углавном домаћи, али било је и и странаца. Из Италије, Канаде, Русије, бивших југословенских република. Познатих имена одавно већ нема, али су у нашем најпознатијем јетовалишту, ипак, задовољни. Наши људи, они који су представници познатих светских фирм, бизнисмени који се доказују у разним земљама свијета и остали, пили су скupи виски, „дон перијон“, чија флаша кошта је 3.000 динара, пробали лангуста (килограм је 1.200 динара) и друге морске специјалите. У вријеме свеопште кризе која се неминовно рефлектовала и на туризам, „светац“ је живио интензиван туристички живот. Слично је било и у „Милочеру“ и „Маестралу“ који су овог мјесеца радили пуним капацитетом.

Хотели Б категорије, знатно јефтинији, слабије су били попуњени. „Словенска плажа“ је радила углавном с половином капацитета, а слично је било и у другим објектима. Онај средњи слој, који је раније пунио ове хотеле једно

ставно је нестао, па стога попусти који су услиједили у шпицу сезоне, нису дали знатнији ефекат. Хотели „Спландид“ у Бечићима и „Кастел Ластва“ у Петровцу нису ни отварали своје капије.

На другој страни, најбоље су пословали хотели којима газдују приватници. Најдуже су максимално били попуњени „Белви“ и „Медитеран“ у Бечићима, па се чак по први пут овога јета у тим објектима чула ријеч пребукање. Вишак гостију газде ових здања су слале у друге хотеле. „Белви“ и „Медитеран“, као и хотели „Парк“ и „Будва“ у Будви су своје добро пословање ове посне сезоне објаснили овако: приступачне цијене, готово двоструко ниже него у сличним хотелима „Будванског ривијера“ и добра реклами, довели су госте.

Што се приватника тиче ово ће бити засигурно једна од најслабијих сезони. Своје вријеме је празних се било и у оним кућама које су уз саму обалу, иако се издаваоци нису држали цијена истакнутих почетком сезоне, већ су превеличније нудили за 8-8 марамака.

Објективни разлоги туристичке осјеке су добро познати, о њима је било говора у протеклом броју „Приморских новина“. Изостао је масовнији долазак гостију из Србије, а њихово место су, не савремени, попунили туристи из Републике Српске, који су стигли у знатно већем броју него лани.

Када су у питању неке слабости које обично називамо субјективнима и које смо запазили штајући нашеом обалом, сматрамо да их треба истаћи. Наш је утисак да су хотелијери и остали који се баве туризмом и угоститељством, слабо реаговали када је у питању домаће тржиште. Не слутећи да слиједи зло, ратно, прољеће они су се почетком године „испуцали“ на разним сајмовима и берзама по Европи, тражећи гостије. Такође и по земљама некадашње Југославије. Потрошили су изгледа и енергију и паре и послије прекида бомбарђовања, нису реаговали ни брзо ни квалитетно. Требало је у више наврата тих првих дана јуна поћи у супрет онима који децењирају највише долазе на ово подручје, преко средстава информисања понудити све релевантне податке који госта интересују, исправљати дезинформације у дјелу медија у Србији, ко-

ји су јављали о „затрованом мору“, превисоким цијенама, непожељним гостима из Србије и слично. Требало је, дакле, више јурити домаћег госта на којему је и ово јето почивало.

Од „ситница“ које туризам значе, а на којима смо и љето па(дали), назначићемо тек неке. Прошлогодишње искуство са паркинзима није утицало ни на какве промјене: и овога јета гости који су пристизали морали су своје аутомобиле да пењу на тротоаре, да их остављају на парковима и другде где су их обавезно ловили „пауци“, тако да је многима пресјело јетовање у трагању за аутом и његовом „откупљивању“.

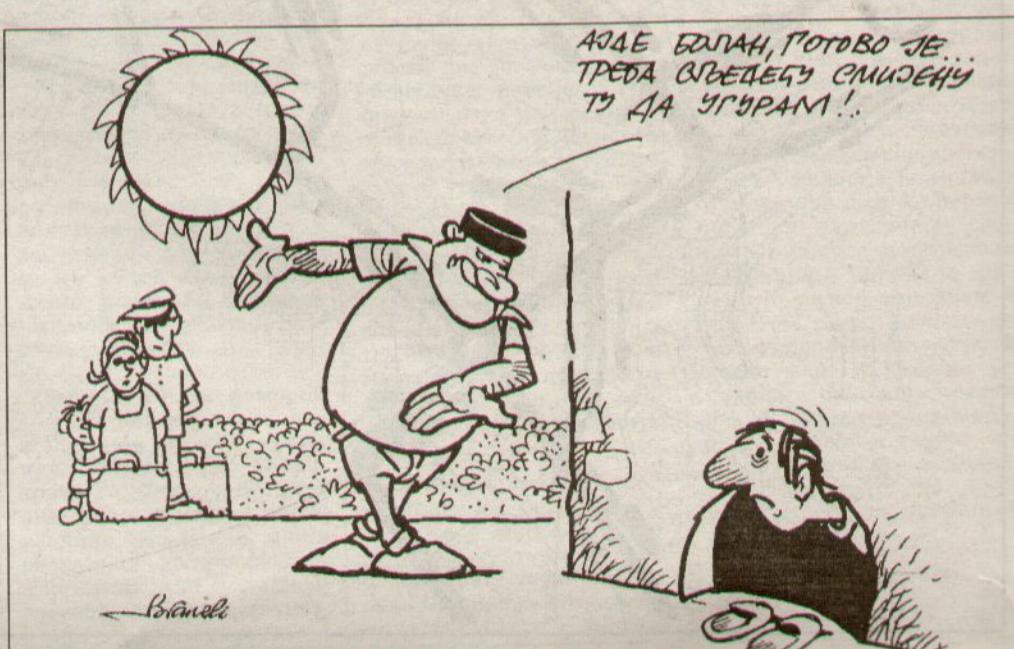
Иако је било ријечи пред сам старт сезоне да се узлаз на плаže неће наплаћивати, уведене су „таксе“ од стране оних који су закупили ситнозрнаста жала, па су и мјештани (У Каменову и другдје) морали да плаћају улазницу за купање испред својих кућа!

По већ опробаном „репцепту“ чим се тражио креће више (права половина августа) скочиле су и цијене. Свега и свачега. Све оно што се дотад нудило по доста приступачним цијенама било је у гужви знатно скупље. Као да тог осимаја, који упркос свим недаћама ипак долази на море, толико најутиимо да ће се више и не креће на ове стране.

Конечно и - дилери. Током цијelog јета дуж магистралног пута од Јаза до Буљарице, појединци с „транспарентима“ на којима су исписали понуду, јурили су све оне који су се кретали аутомобилима. Било је њих и на аутобуским станицама и другдје где су малтретирали пристиле туристе вукући их за рукаве у собе оних за чији рачун дилују. Посебан шарм су давали они који су познати из зимског периода као критичари свега што долази из Србије. Али, када их засврbe девизни дланови, а то бива с појавом жарких дана, заборављају на све и нуде гостима „брда и долине“.

О сезони, њеном лицу и наличју биће, дакако још ријечи. Једно је сигурно: општина Будва је прошла боље од свих туристичких сусједа. Упркос свему. Па и грешкама, које смо делимично поменули, а којих има још иtekako. И које треба, ваљда, једном свести на најмању мјеру.

С. Ш. ГРЕГОВИЋ

АКТУЕЛНОСТИ

КОМЕНТАР

ОВА СИТУАЦИЈА (V)

Иако је август мјесец одмора за административну, па и политичаре, који штага, жељни одмора, обично пркну до мора, планина и бања, овој апштији је било нешто више њосла. Нарочито за савезну администрацију. Премијер је реконструисао Владу, на сваки начин, доводећи у њу ради-кале и истакнуте социјалисте. На задовољство својих присталица, ириширајући они у Србији и Црној Гори који мисле да је то требало мноштву другачије учинити. По систему: све изнова и с новим људима. Некомпромитованим, ни политички ни професионално.

Из Црне Горе је у Србију отишала платформа за рефинансије односно измену грађевинарске јединице. Дешајуће је све објављено у црногорским средствима информисања, у менијуму Србије, како и где. Неки листови су дали јако простира, неки су то ћек реј испротивали, а било је и оних за које што „не постоји“. Стаки су и прва реја оваша: сви претставници опозиције у Србији су је прихватили, сматрајући да нуди доста добро за нову заједницу, која би требала и другачије да се убудуће зове. Милошевић и његови социјалисти још свој прелицији што неће прихватити, односно и порисаће шај думениј. Вјероватно и ЈУЛ и радијали.

У Црној Гори истичу да имају стварљевња, да неће журишти. Најављују се и промене у Србији, па је и то разлог за чекање, јер је извесно да би се с новим људима, који најављују сарадњу са Црном Гором и свијетлом, лакше моји о свему разоштари.

Оно што је у свему најважније јонуде и објављаја засада пропити мирно. Такође и бројни пропастни митингови широм Србије на којима се тражи огласак једног човека и његовог режима, који је изневерио народна нада. Сасвим је мирно и на на-

шој обали и је између је осмију и домаћина није крестила ни једна политичка варница. Сусрети стварних знанца из Србије и Црне Горе, нових је осмију из ње, или и из Републике Српске, којих је љеће било још више, и домаћина били су уједно срдачни. Заједничка држава, гвјеце стварне државе је још ојенија највећи број и домаћих и је осмију, поштребна. Из мноја разлога. Зашиће не и с промјенама које су поштребне да би се заједнице неке ране, које су од јошчешта оштврени.

Извесно је да ће јесен која слиједи, бити - врућа. И климатски и ледано и - политички. Чини се да ће то бити мјесец расподјела једног нездравог стања које ће дуже траје и ремети озбиљнији и апакајованији рад у свакој областим живоја. Дисонанција штакова око тоја како и када треба наше унапређење односно мјешавини, има ишака и у Црној Гори. Па и на нашем ужем терену. Људи коначно и постоеје да би међу њима било разлика у свему ја и у мишљењу. Оно што нам првијеко треба наредних дана јесте: мјурост. И стварљење. И око најсуштинијих и најважнијих ишака, само ће миран дигалој донијести - резултат. Злих искушавајућих проплакајућих дејствије око разнога праћивања велике државе и сјеварања малих, имамо на прешек. Дакле и доброја "шишава" за јошке. Вјерујем да ће све наредне активности, а сий урон ће их бити мној о, прашати разум. Са мној о мање емоција ће о раније. А и то се ће добро зна: сваки миридан дод овор је - најбољи.

Зашто нишча ново ни овом првилком. Само посјећење на ствару: у јамеш се, напрода. Слушај савјети своју, свакако, али и свијест оних који су знали увијек како треба када је шешко.

С.Ш.ГРЕГОВИЋ

БУДВАНСКО УДРУЖЕЊЕ ЗА ЗАШТИТУ И ВРАЂАЊЕ ПРИВАТНЕ ИМОВИНЕ ИНИЦИРАЛО ОЦЈЕНУ УСТАВНОСТИ ЗАКОНА О ГРАЂЕВИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ УСТАВ ЈЕДНО, ЗАКОН ДРУГО - ОШТЕЋЕНИ ГРАЂАНИ

Чланом 8 а, став 2, Закона о грађевинском земљишту утврђено је да градско грађевинско земљиште које у предвиђеном року није приведено најављени остаје у друштвеној својини ако је ранији власник то земљиште предао општини и за то му исплаћена накнада. Односно, градско грађевинско земљиште које није приведено најављени не може бити враћено ранијим власницима ако су за то земљиште примили накнаду. Чланом 45. Устава Републике Црне Горе, с друге стране, утврђено је да се својина може ограничiti када то захтијева општи интереси уз накнаду која не може бити нижа од тржишне.

Ова несагласност Закона о грађевинском земљишту са Уставом као највишим правним актом у држави, постакла је Будванско удружење за заштиту и враћање приватне имовине да Уставном суду Републике Црне Горе поднесе иницијативу за покретање поступка оцјене уставности члана 8 а, став 2, Закона о грађевинском земљишту.

ка статуса градског грађевинског земљишта су његово непривођење најављени у Законом утврђеном року (члан 8 а) и на таквом земљишту се поново успоставља право својине. На основу овако утврђених законских основа одређивање у оспореном ставу новог статуса земљишта „остаје у друштвеној својини“ сматрамо неуставним јер овако ограничавање права својине без претходно утврђених општих интереса је у супротности са чланом 45. Устава Републике Црне Горе - каже се у иницијативи за оцјену уставности коју је потписао члан Предсједништва

о грађевинском земљишту из чега проистиче да се тако одређена друштвена својина више не може сматрати својином, док је Уставни суд Југославије прије четири године утврдио да одредбе Закона о експропријацији којима се одређују накнада за квадратни метар грађевинског земљишта нису сагласне Уставу СРЈ јер тако утврђена просјечна цијена не представља стварну накнаду која се може остварити на тржишту градског грађевинског земљишта. Тако утврђена накнада је и у супротности са Уставом РЦГ.

- С обзиром да се Уставни суд Југославије већ изјаснио по питању одређивања накнаде за изузето градско грађевинско земљиште и њене неспорно нетржишне вриједности, било би супротно Уставу РЦГ такву и тако исплаћену накнаду прихватити као разлог неуспостављања поновног права својине на земљишту ранијег власника - наглашава се у образложењу иницијативе Будванског удружења за заштиту и враћање приватне имовине којом траже покретање поступка за оцјену уставности члана 8 а, став 2, Закона о грађевинском земљишту.

„НАКНАДА“

Колико су накнаде за експропријисано земљиште „у корист општенародне имовине ФНРЈ“ биле реалне и колико су се при томе поштовали интереси власника, илуструју и решења из 1951. године којим је за потребе Министарства народног здравља и социјалног стања НРЦГ експропријисано земљиште за изградњу дјечјег дома у Будви (некадашње зграде „Романije“, а сада је ту туристичко насеље „Словенска плаža“). Тако је, између осталих, вријednost 20.696 квадратних метара процјењена на 11.620 динара (по тадашњем курсу то је вредило укупно 23,24 америчка долара), другом власнику је 5.475 квадрата процјењено на 2.870 динара (5,74 долара), затим 6.536 квадрата 3.521 динара (7 долара), или 3.155 квадрата оранице 5.820 динара (11,5 долара)... у просјеку 1-3,50 долара за хиљаду квадратних метара.

Мирољуб Ивановић.

У образложењу иницијативе се наводе и одлуке уставних судова Црне Горе и Југославије које иду у прилог иницијативи овог удружења. Уставни суд РЦГ је тако прије годину дана утврдио да престају да важе одредбе члана 3, став 2, и члана 25. Закона

В.М. СТАНИШИЋ

Милутин Лалић је умро у августу, када лето лагано прелази свој врхунац. Док сам почетком септембра из вечери у веће неудобно седео на стени с које смо толико пута заједно пејали, схватио сам да се он није одвојио само од своје породице, бројних пријатеља и познаника, већ и од мора и његових струја, дана и ноћи, мирних или ветровитих, стагор града, школа, свих плажа и ловишица рибе од Бигова до Дробног пјеска. Изгледао ми је као добри дух овог приморског места који је у сваком његовом делу на своме, сем на градском гробљу. Готово да сам се питao како ће Будва без њега. Не институције власти или туристичка привреда, већ оно што место држи на окупу као вредну људску заједницу, што му омогућује да себе и друге разуме у непрекидним серијама промена које захватају све, како појединачно тако и њихове мале и велике заједнице.

Уживао је у много чему и готово све радио лако, као да не зна за напор и муку. Сећам се једног одласка у Кульаче кад је моя супруга Милена, Мишкова другарица одмалена и Стојанкина венчана кума, направила фотографију нас двојице, коју ових дана држим на свом столу. Постао је, са нама, у своју шуму по дрва. Снажан и спретан, сам је брзо напунио приколицу, додуше невелику. Радио је без журбе и са задовољством. Осматрао је дрвета и бирао пут, ретко, кад најлакши, до оних попадалих услед старости, срушених или сломљених у непогодама. Такав је био и у другим приликама.

У тамној и кишиној ноћи, у старијим, прешироким кожним папучама, са најлонским кесом отежалом од уловљене рибе у једној руци и прибором за пејање у другој, нехajo и без застоја силазио је, са високог стења крај велике миљочарске плаже, врлетном стазом као низа широке степенице док сам ја у патикама с назубљеним ћоновима опрезно ступао за њим придржавајући се обема рукама за бодљикаво њивљење. На ветру му се најлон није мрсио, нити му је удица запињала о каменито дно кад би је пустио да потоне дубоко, до боравишта саргова. Уживао је у улову, али још више у самом лову. Није му тешко падало чишћење риба, хоботница, шкољки. Понешто би и сам скувао или испекао, премда се у куварској вештини није био спреман да се поприми.

О политици смо, све у свему, мало причали, иако су у последњој дејствији догађаја била тешка и кrvava. Очувао је сабраност и трезвеност у процењивању збивања и разумевање за оне с којима се није слагао. Широкогруди и толерантни људи тешко подносе сукобе испуњене жестином и сваковрсним просташтвом. Свесни су да је нужно јасно определјивање у одређеним политичким околностима и да се у томе испољава мера човекове одговорности у историји, уз услов да цена која се за то плаћа не буде превисока. Ако би се за његову болест могло рећи да има и психолошки узрок, онда бих га најпре потражио у његовом болу због патњи и несрећа које су донела дивља ратовања. А из самопоштовања, из своје достигнуте људске онје настојао да политичке поделе остану само то и да не пребришу пријатељство и близост међу друговима, учвршћивање и трошеше годинама. Културна, политичка и економска неразвијеност гура нас у непремостиве поделе, у сударе без компромиса, а садашњи живот (поготову онај којем тежимо) једва је могућ без толеранције и спознаје реалтивне вредности у датом часу потпуно исправних одлука.

Памтим његове хумором обожене описе различитих згода, чији је био учесник или проницљив посматрач. То, ипак, није било оно што нас је њему привлачило. Неколико мојих познаника приповедају мајсторски, али су лишени способности да предахну, а ќамоли да се зауставе и

СЈЕЋАЊЕ НА МИЛУТИНА ЛАЛИЋА

друге пусте да дођу до речи. С Милутином смо се пак осећали лагодно, без икакве напречнутости, у кратким сусретима и дугим разговорима, у игрању шаха или обављању различитих послова (једном смо носили врата у Тиват, код стаклоресца). Био је човек снаге и чврстине, жива и радознала духа лишен подсмеха и злурадости. Јубазност и сигурност, две његове здружене особине, неретко су се целе испољавале само у једном покрету, у уздизању обрва и десног брка док би му очи светлудале.

О политици смо, све у свему, мало причали, иако су у последњој дејствији догађаја била тешка и кrvava. Очувао је сабраност и трезвеност у процењивању збивања и разумевање за оне с којима се није слагао. Широкогруди и толерантни људи тешко подносе сукобе испуњене жестином и сваковрсним просташтвом. Свесни су да је нужно јасно определјивање у одређеним политичким околностима и да се у томе испољава мера човекове одговорности у историји, уз услов да цена која се за то плаћа не буде превисока. Ако би се за његову болест могло рећи да има и психолошки узрок, онда бих га најпре потражио у његовом болу због патњи и несрећа које су донела дивља ратовања. А из самопоштовања, из своје достигнуте људске онје настојао да политичке поделе остану само то и да не пребришу пријатељство и близост међу друговима, учвршћивање и трошеше годинама. Културна, политичка и економска неразвијеност гура нас у непремостиве поделе, у сударе без компромиса, а садашњи живот (поготову онај којем тежимо) једва је могућ без толеранције и спознаје реалтивне вредности у датом часу потпуно исправних одлука.

Милутин Лалић је живео у складу са оним што је најбоље у савременој политичкој култури, и био је отпоран на њене неискреније мане - тежњу за моћи и гомилање материјалног богатства. Колико смо морских миља прешли у његовом чамцу, задуго огуљеном и улубљеном, без весала, с мотором који се често гасио и који је он отварао да би разматрио свећице? Облачио се скромно, једноставно и немарно. Угодно се осећао једино у кошуљи кратких рукава, у обичним панталонама и папучама. Тако одевен, могао је да седне на стену и баци удицу, да се спусти на крму чамца, такође да за тили час остане у купаћим гађицама и зарони у потрази за хоботницом или за свежином у дубини. На плажама се задржавао кратко, колико да се поздрави и измени реч-две. Једино би га његова ћера, Маја (чији наилазак би на његовом лицу увек пробудио осмех), могла приволети да сунцу или под сунцобраном проведе сат или два.

АКТУЕЛНОСТИ

ИЗМЕЂУ ДВА БРОЈА

ЗАВРШЕНО ЗАПРАШИВАЊЕ МАСЛИНА

- На јадранској ривијери 18. ауѓуста је завршено запрашивавање маслина прашив маслинове мушкице која је најшипо највећи овојодишињи прилично добар, маслинов род.
- Трећирање обављено у два налешта авионом привредне авијације JAT-а на простору од 150 хектара на коме има које 40.000 маслинових стабала.

Акцију третирања на подручју општине Улцињ, Бар и Будва организовало је Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у Влади Црне Горе, а коштала је 315.000 динара. Средства

су, у износу од 40 одсто, обезбиједиле и општине Улцињ, Бар и Будва. Општина Будва је обезбиједила 50.000 динара, од чега 25.000 неповратно, док ће 25.000 у виду кредита Општини вратити

Друштво маслинара Будве најакасније до 31. децембра ове године.

По оценама Ваљка Милановића, савјетника за пољопривреду у Скупштини општине Будва, акција је више

нега успјела и пуно ће значити за овогодишњи род.

Ако се маслинова мушкица опет појави, у септембру ће се обавити још једно третирање маслињака на подручју Будванске ривијере.

запуштањем села од бесправне градње као и уништења природних богатстава и планске обнове села.

У оквиру оснивачке скупштине оформљена су радна тијела: Одбор за заштиту изворишта у селу и Одбор за организацију сеоских скупова.

Ново друштво сарађиваће са осталим невладиним организацијама Будве (уколико то прихвате) као и са сличним организацијама из иностранства. Одржавање окружних столова, тробина и скупова је у плану и програму организације најмање једанпут годишње или по потреби. Сједиште друштва је у манастиру Подмајни.

С.Г.

УРУЧЕНА НАГРАДА ВИДИ ОГЊЕНОВИЋ ПОВЈЕРЕЊЕ У РИЈЕЧИ

- Међународну књижевну награду „Стефан Митров Љубиша”, која сагада у наша најзначајнија књижевна признања, 9. ауѓуста на Тргу између цркава у Старом граду Види Огњеновић уручио предсједник Савјета фесивала Граг шефар и предсједник Републике Црне Горе Мило Ђукановић

- На Тргу пјесника се говори различитим језицима и књижевним поетикама, али највише језиком модерне књижевности. Управо је то језик на којем ствара вида Огњеновић - рекао је, између остalog, приликом уручивања награде Мило Ђукановић.

- У мирна времена примање оваквих признања, представља само свечан и

узбудљив догађај, а мени је, ево додијељена у доба великих неспоразума, страдања и смртња, кад је безмalo сваки прави културни чин у сјени политичког варварства. Зато је прихватам и као знак отпора према сваком насиљу, а најприје оном које је извршено и у наше име, јер смо га својом равнодушношћу допустили - казала је приликом при-

мања награде Вида Огњеновић и додала: - Можда би зато у овом тренутку награду требало примити ћутке.

Ђутање, међутим, проширује поље претпоставки, а осим тог, одустаје од разговора јесте, по мом мишљењу, једна врста умирања. И Стефан Митров Јубица, писац чије име награда носи, вјеровао је на лесинговски начин у мој

ријечи и приче. Преузела сам и слиједим то његово повјерење као драгоцену културно наслеђе.

Свечености је присуствовао и предсједник Скупштине Републике Црне Горе Светозар Марковић, министар за културу у Влади Црне Горе Будимир Дубак и многи други представници културног, јавног и политичког живота Републике.

НАГРАДА ГРАДА ТЕАТРА АНИТИ МАНЧИЋ

- Овојодишињи добитник највеће награде Града шефара за драмско стваралаштво Анита Манчић, драмска уметница из Београда, за највећу улогу у претсави „Каролина Нојбер“ Небојша Ромчевића и улогу Пука у претсави „Сан лећње ноћи“ Вильсма Шекспира, обије у режији Никиће Миливојевића.

У образложењу жирија речено је да је Анита Манчић својом свестраношћу, великом даром и глумачком инвентивношћу, оставила двије потпуно различите role којима је зајед-

ничка велика глумачка енергија и сугестивност. Ликове из ових представа, различите по карактеру и задацима, повезује иста поетска мит. Досадашњи добитници награде

су Јагош Марковић, Дејан Мијач, Војислав Брајовић, Никола Миливојевић и Мирдраг Табачки. Награда ће бити уручена на првој сједници Савјета фестивала Град театра.

ПРОСЛАВА СВЕТОГ ИЛИЈЕ

У Цркви Светог Илије која се налази на овом брду, службена је Света литургија, док су народни збор и дружење мјештана из Петровца, Бара, Будве, Црмнице и Подгорице, протекли уз традиционално народно весеље и евоцирање стarih обичаја из ових крајева.

Један од организатора овог традиционалног окупљања Душан Ђукановић нам је рекао, да народни збор на Илијином брду, из године у годину, окупља све већи број грађана, међу којима је и велики број младих.

ИСПРАЋАЈ РЕГРУТА

У Скупштини општине Будва 23. ауѓуста је организован свечани испраћај регрутa септембарске класе из наше општине. Свечани полазак у војску, успјешну обуку и стицање војничких знања и вјештина, регрутa је пожељио старјешина Душан Ненезић, начелник за рејрутацију и мирнодопску попуну Војног одсека Тиват. Свечаном испраћају регрутa присуствовали су и Зоран Драговић, у име Општине Будва, Велимир Ружић, начелник Министарства одбране - Одјељење Будва, Славко Рогановић, командир полиције Одјељења безбиједности Будва, и Чедо Једушић, секретар Општинског одбора СУБНОР-а.

ИТАЛИЈАНИ У „МОГРЕНУ“

- У Хотелу „Могрен“ од 13. до 22. ауѓуста, боравила је група италијанских туриста. Ријеч је о пословним људима власници предузећа и бизнисмена из Барија који су дођивали на Будванску ривијеру, захваљујући холдинг корпорацији „Меркур“.

По ријечима Нина Дабовића, директора сектора туризма и угоститељства у „Меркур“, италијански туристи су за вријеме свог боравка обишли Будванску ривијеру, као и домаћини у хотелу „Могрен“, могу омогућити пријатне тренутке одмора.

Посебне утиске одијели су са Светог Стефана, мада задо-

вольни и укупним боравком. Договорено је да италијански пословни људи наредне зиме дођу у Будву у далековијем броју, јер сматрају да им подручје Будванске ривијере, као и домаћини у хотелу „Могрен“, могу омогућити пријатне тренутке одмора.

ШРИ ЛАНКА У БУДВИ

- На Јадранском сајму у Будви, од 4. до 11. ауѓуста, одржана је узастојна манифестијација привреде Шри Ланке, под називом „Шри Ланка - ваш економски партнери“.

На десетак продајних штандова били су изложени занатски и пољопривредни производи, дрвне рукотворине, производи од коже и текстила и разне врсте чајева из ове јужноазијске егзотич-

не земље. Учествовало је 40 представника једног броја предузећа и фирмама заинтересованим за увоз и извоз из Црне Горе и Југославије и за успостављање дугорочних кооперантских послова.

У име Јадранског сајма госте је поздравио директор Јанко Ражнатовић, а у име гостiju из Шри Ланке господин Сесира Санта, координатор Тргног центра Шри Ланке у Београду.

ДРУШТВО ЗА ОБНОВУ И ЗАШТИТУ ПОДОСТРОГА

АКТУЕЛНОСТИ

ЗАПИСАНО У ПРЖНОМ

СУНЧАНА ОАЗА

Љето и неизбјежно сунчје и купање на плажи. Иако се ове сезоне баш и не могу похвалити бронзаном бојом размишљам на којој бих од наших лијепих будванских плажа провела своје слободно послијеподне. Наравно на Пржном.

Увијек сам се питаја због чега људи са стране обожавају ово мало рибарско мјесто. Кад једанпут љетују у њему - долазе сваке године. Сада када сам пронела добар дио дана у Пржном, скватам колико је човјеку у ствари мало времена потребно да заволи овај аутентични кутак Медитерана, сав у пијеску и камену, обрастао маслинома, олиандрима и јужним воћем и његове гостољубиве становнике.

Гледам валовито море, а око мене, на каменим терасама изнад плаже, гасеници жеђ хладним напитцима из овдашњих кафића, уживају у сунцу млађи свијет. Сви столови су пуни. С времена на вријеме, испред улаза једног од ових локала, угледам расположенијог дједицу. Започињем разговора питају га да ли је власник пицерије „Фини порат“ на чијој тераси и ја сједим. Љубо Митровић, тако се зове, одговара да је власник ове куће, а да пицеријом газдује његов син Ђорђе. Настављамо разговор у његовом дворишту пуном зеленила и цвијећа, док нам хладовину прави чардак од винове лозе. Јубро је година радио као цвијећар, па то све и објашњава. Некад сам се поред цвијећарства бавио рибарењем и маслинарством, а сада, багами, само туризмом. Прости уживам кад видим овога младих људи како се друже, играју, љубаве. Нимало ми не смета ова гужва јер и ја сам некад био млад.

Његов син Ђорђе, не баш приčљив као отац, ипак је одлучио да прокоментарише овогодишњу сезону. - Ово љето није ни приближно оним прошлним, али како се очekivalo - добро је. Поготово ових последњих дана има нешто више туриста у односу на јул. Међутим, - жали се Ђорђе - Пржно нема никаквих културних садржаја, нема чак ни своју библиотеку, те је младима увече досадно. Па поред девет локала на обали и четири изнад улице они излазе у Будву, Котор или Петровац.

Море је немирно и почело је вјетар. Одлучила сам да се не купам оставјам и даље на тераси и започињем разговор са Немањом Кљачом, студентом. И он се јадикује на ноћни живот у Пржном. - Преко дана је заиста занимљиво, осим што овога љета нема као некад лијепих жена. Али ми се дружимо на плажи, у баштама ових наших кафића и ресторана, док је веће идеално за мало старије људе и брачне парове. Ми бјежимо у град.

А ја од све силнијих морских валова бјежим у оближњу конобу - ресторан "Море". Дрвени столови и клупе, бијели стольџаци, боца вина на свакој трпези и медитеранска музика - једва чујна, а на зиду поред шанка фотографије Николе - Кока Митровића и његове браће, односно власника овог

ресторана и, наравно, мириши рибе на жару. Како изгледа један љетњи дан у Пржном, питам ја гостодана Николу. - Дуг је то дан, одговара он - почиње у зору, у пет - шест сати када моја браћа и ја кренемо у рибарење нашом великим барком. Али, нажалост, улов је јако слаб - рибе има мало, а није ни квалитетна. Зато након дојаска с мора, око осам сати, идем у наставку на мириница за ресторан од Улице до Херцег Новог и то је најтежи дио после. У 11,30 сати отвара се рестораник и почиње ручак, радни дан. Иако је сезона лоша, имамо на

черње одморе у двориштима над плажом или пак за изласке. Ја сједим на тераси Заговог кафића радознато очекујући одговор од бар једног сталног посетиоца Пржна. Игор Цветић, Београђанин, каже да љетује овде откад зна за себе и да на нашим (Југословенским) просто-

знајем, Панто Митровић, Блажков дјед по мајци. Питам баба Јубицу које је годиште и да ли је најстарија у мјесту. „Не знам које сам годиште, али знам да је од мене старија још само једна жена у Пржном“. И ако чича Панто неће да прича јер је у журби, упорно наговора баба

На једној од камених тераса оазе

рима нема љепше мјеста за одмор. Годинама су његови имали кућу у Пржном, али су је недавно продали и сада је смјештен код пријатеља, породице Кажанегра. - Пржно има велики туристички потенцијал који није искоришћен, што је у неку руку и добро, даје му посебну драж и аутентичност. У посљедњих двадесет година у овом мјесту није се ништа промијенило изузев пар новоотворених локала. То је, за разлику од Будве и других мјеста на црногорском приморју, веома оригинално и због тога волим Пржно. Такви су и мјештани - оригинални и гостољубиви. Ево прави пример је породица код

Љубицу да нам приповиједа о прошлим временима, времену њихове младости. - Нека Панто, данас се љепше живи, много љепше. Зар да причам о томе колико нам је било тешко радећи земљу, око маслина, гајећи козе, а ви мушки одећи у риболов. Не, не могу јер сам доста тога преживјела и било би ми тешко све да испричам.

Видим, бака Лубица има добру боју, чак много бољу од ове моје - блиједуљаве, па је питам да ли се сунча и купа. Каже: понекад, док се Панто сјећа како су се некад жене купале на једној, а мушкарци на другој плажи. И таман помислим, распричао се, а он „побјеже“ на саучешће у Петро-

Моћив из Пржног - Него

које сам ја и одсео - покажује Игор прстом на свог малог домаћина Блажка Кажанегра који нам, прилазећи, каже: - А ја ћу вас сада одвести код моје бабе - најинтелигентније жене у селу!

Улазим у велико двориште пуно босиока и јужног воћа, све ограђено живом оградом, око чега се брине још витална бака Јубица Кажанегра. За огромним столом, пуним свакојаког воћа, сједи она разговарајући преко телефона, а поред ње, препо-

вац. Нудећи ми лубеницу, баба Јубица објашњава како је јутрос прашила паприке и како је парадајз сјајан...

А ја у овој оази мира заједнички са њома, спремајући јутрос за полазак. Захваљујем на гостопримству, опроштам се и одлазим да једанпут са скретнице за ово мало мјесто шкљоцнем својим фотопапаратом, покушавајући да трајно сачувам дио чаробне љетње ноћи над Пржним.

Ана КОСТОВИЋ

ИЗ НАШЕ ПРОШЛОСТИ

СВИЛЕНА ТРАДИЦИЈА ПАШТРОВИЋА

Данас, када је туризам постао синоним за ове наше крајеве, ријетко се и помисли на оно вријеме када су се људи бавили неким другим занимањима покушавајући да из лијепе, али не ријетко сурове природе у којој су живјели, пронађу начина да преžиве. Још и данас се понеко бави риболовом, додуше ни налик на начин на који се то некад чинило, узгајају се маслине и прави домаће маслинovo уље или обрађују мале окућнице више из жеље него потребе. Међутим, често и сама природа која нас окружује чува причу о својој минулој најменији која се данас више и не памти, или је чак и давно прије тога била заборављена.

Ријетке су, тако, куће у Паштровићима око којих не постоји барем једно дудово дрво. У јето, њихове су велике и разгранате крошње пуне слатког бијelog или црног плода. У вријеме подневне жеге оне обично постају огромне, зелене кошнице у којима су, када се мало боље погледа, окупљени сви могући инсекти којима је тај мурвин плод подједнако интересантан као и оном који покушава да га убере. Све су то обично велика, стара стабла која су правила хладовину испред никских, камених, приморских кућа, данас се више и не памти од када.

Стари записи, међутим, потврђују разлог њиховог постојања у околини многобројних паштровских домаћинстава. Наиме, крајем деветнаестог вијека једна од честих занимања у овим крајевима било је свиљарство, а лишће дуда (или мурве, како би стари рекли) најподгоднија је храна за свилену бубу. У то вријеме, међутим, није било дољно стабала који би обезбиједили потребну количину хране за ове „вредносне животиње“, па су паштровске жене често ишли јужније од Бара где је јутрина стабала било више, а самим тим и дудовог лишћа. Цијена лишћа зависила је од величине крошње, а не ријетко купљени твар морале су цијелим путем да носе на глави. У међувремену приличан број мурви раширио се по паштровској гори чија тврдокора, шкрта земља није могла да одбије ова стабла позната по својој отпорности како на претјерану влагу тако и на сушу, али и многобројне инсекте.

Јелена ВОЈНИЋ

Сав посао од припреме за саму производњу па до израђивања свиленог конца обављаје су дакле жене. Мало их је додуше било које су се китиле „свилом и кадифом“, али је зато већина знала како се чува и његује свилену бубу и колика је вриједност мошњи, односно чаура. Израђене свилене нити служиле су прије свега за производњу најцијенијег приморског ткања - рибарских мрежа које су биле издржљивије и квалитетније од осталих.

Док су жене тако обављале све кућне послове, укључујући и израду свиленог конца, домаћини су обрађивали земљу, чували стоку или рибали. Многи су били поморци, а други се опет бавили трговином. Паштровска снажалјивост била је најдалеко позната, а један од артикала које су тијевешти трговци слали чак преко мора на Италију, биле су и ове драгоцене чауре свилених буба од којих су можда некад израђене свилене нити увржене у неку од скupoцјених дуждевих одјеђа. Било како било, испред старе Кастрољаца отпоčinjala је једна друга нит, нит трговинске размјене израђене од интереса једне велике силе и потребе једног малобројног, али вриједног народица која је савлађивала цијелу ширину Јадранског мора захваљујући сваком од шест до седам цванцима дојињима за фунту свилених мошњи.

Развијено поморство несумњиво је учинило да људи, још у та давна времена, сазнају за ово, и данас би нам се учили, егзотично занимање. Остаје да се нагажа ко је први започео ову необичну и уносну производњу као и одакле и како су дојињете прве мошње. Оно што је, међутим, сасвим изјвесно је да су управо та иста стабла која се налазе око многобројних кућа заправо настала захваљујући овом већ одавно заборављеном занимању. Она су подсјетник на једну причу из овдашње традиције у којој ће, можда оног тренутка када се она поново објелодани, неко и наслути својим крошњама и како су дојињете прве мошње. Оно што је, међутим, сасвим изјвесно је да су управо та иста стабла која се налазе око многобројних кућа заправо настала захваљујући овом већ одавно заборављеном занимању. Она су подсјетник на једну причу из овдашње традиције у којој ће, можда оног тренутка када се она поново објелодани, неко и наслути својим крошњама и како су дојињете прве мошње.

АКТУЕЛНОСТИ

АНКЕТА

ГДЕ БАЦАТЕ СМЕЋЕ?

Василька Верин

ВАСИЉКА ВЕРИН, професорица у СШЦ „Данило Киш“: - Контејнери су ми удаљени од куће сотинак метара. Током дана више пута бацам смеће и не пада ми баш лако. Мислим да су комунално и грађани веома неодговорни. Примјетно је како се не води доволно рачуна о чувању чистоће града и насеља појединачно.

МИЛИЦА КАЖАНЕГРА, пензионер: - Смеће се баца где ко стигне. У близини зграде имамо три контејнера која никада нису празна, јер је много приватних радњи у насељу. Овим бих хтјела да кажем да комунално предузеће не обављаовољно ажуарно свој посао. Ја не бацам велике количине смећа, с обзиром да живим сама, или сваки пут до сада затекла сам много смећа око контејнера. У туристичкој сезони стање се увијек знатно погорша.

МИРЈАНА КУЉАЧА, дактилограф: - У насељу где живим требало би поставити пар контејнера више, као и ближе. Потребно би их било свакодневно прати као што је било и до сада. Велика некултура и неодговорност владе међу народом, а комуналне службе би требало да одговорније обављају своје обавезе.

РАДА НОВОВИЋ: - радник „Телекома“: - У мом насељу има нешто контејнера. Насеље је велико и увијек су пуни смећа. Требало би више пута недјељно уклањати то смеће. Међутим, камионска пијаца је у близини, и није никакво чудо што не могу бити увијек празни. Мјештани би мало више пажње требали да обрате на то где ће смеће да одложу, па не би било проблема.

С.Г.

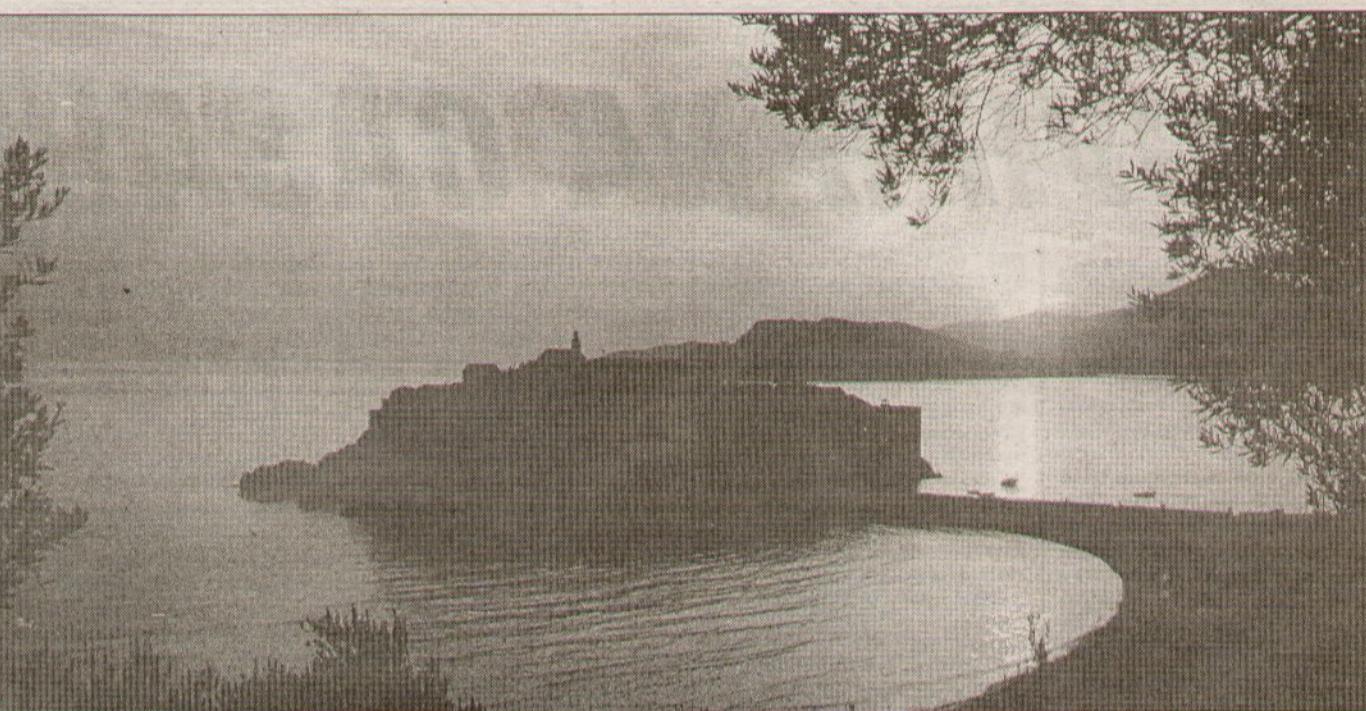
Милица Кажанегра

Мирјана Куљача

Рада Нововић

СВЕТИ СТЕФАН КАО НЕКАДА

• Током цијелој автусцији, најлуксузније љетовалиште на Јадрану, је рад-хотел Свети Стефан појуњен до последњег мјеста. У овој јединственој школици, где сваки је осим највећи свој бисер, борави 200, углавном домаћих, туриста, међу њима и око двадесетак из иностранства - из Русије, Италије, Француске, Словеније и Македоније

Домаћини у нашем најпознатијем љетовалишту су задовољни јер су богати гости добри потрошачи.

Полупансион на „Свепу“ је од 1200 до 2100 динара, зависно од тога да ли је упитању соба или апартман. Директор пословне јединице Свети Стефан Перо Рађеновић не скрива задовољство: - „Није као некада, али се може бити задовољно. Капацитети су попуњени углавном домаћим гостима, мада нас ни овом приликом нису заборавили инострани туристи.

Рађеновић истиче да ће добра посјета на Светом Стефану потрајати до краја августа, као и у септембру, а биће највише гостију из иностранства.

- Јуче смо угостили Роберта Гелбарда. Наши гости били су Вук Драшко-

вић и Зоран Ђинђић, а ту је и један број познатих југословенских умјетника, кајке Кастро. Он годинама на Светом Стефану испуњава жеље најславнијих, најбогатијим и најзаслужнијим гостима, па је, временом, може се рећи, постао већа звијезда од њих самих. Ако икада одлучи да напиши мемоаре, биће то, без сумње, веома занимљиво штитво.

Дочекује нас главни домаћин и најтраженији човјек на Светом Стефану Обрад Кастратовић, звани Кастро, који деценијама исписује туристичку историју нашег најпознатијег љетовалишта.

- Јуче смо угостили Роберта Гелбарда. Наши гости били су Вук Драшко-

вић и Зоран Ђинђић, а ту је и један број познатих југословенских умјетника, кајке Кастро. Он годинама на Светом Стефану испуњава жеље најславнијих, најбогатијим и најзаслужнијим гостима, па је, временом, може се рећи, постао већа звијезда од њих самих. Ако икада одлучи да напиши мемоаре, биће то, без сумње, веома занимљиво штитво.

Без обзира што гости нису као када је овде боравила Софија Лорен, Карло Понти, Клаус Кински, Силвестер Сталоне, очито је да нас добри гости не забрављају - прича занимљиву причу Кастратовић. - Поново имамо специјалне по-нуде: Бистри конзоме од

рибе, јастог на лијеп изглед, гамбори на бузару, сан пјер и друге најбоље ствари. Посебно нам је драго, да су сви задовољни.

Данас ми је један инострани гост, након само два дана боравка, рекао: - Овде је рај. Тако нешто никада нисам видио. - Такви утицији гостију највише нас обрадују - каже Кастро, прекинут телефонском најавом да пристижи нови специјални гости које мора да дочека.

Добра посјета на Светом Стефану биће и у септембру, а већ је сада извесно да ће чувено монденско љетовалиште забиљежити још једну успешну туристичку сезону.

Р. ПАВИЋЕВИЋ

СУСПРЕТИ

ДРАГАНОВИ ГОСТИ

Врсни ујосићаш: Драган Рашковић

Путовања су му опсесија, па и до свог радног места путује свакодневно осамдесет километара. У оба правца. Не би могао, каже, да добар дио дана и ноћи не проведе на Светом Стефану, а да не спава који сат у Котору. Тако, деценијама већ.

Драган Рашковић, бармен из чувеног бара „Национал“ на Светом Стефану, један је из „групе одважних“ који су славу нашег

туристичког свеца, пронијели надалеко. Три деценије дочекује и испраћа госте у граду-хотелу током лета, да би зими „трчао“ по Европи. У потрази за новим сазнањима.

Послије школовања у Београду, на познатом ГОЛФ-у усавршио је знања у Фрајбургу, у тамошњој на далеко чуvenој Хајдемановој школи. Зиме је проводио, у хотелима „Палас“ и „Спорт“ у Сент Морису, познатим швајцарским зимским центрима, Давосу...

- И ове зиме сам био дуже у Италији, затим стигао на Гурмес - светски конгрес гурмана, који је одржан у Цириху - каже Рашковић, док сједимо под волтом испред „Национала“.

- Учим и даље, јер у овом послу се тако мора. Увијек „скинем“ нешто што ће примјенити у свом бару или неком другом објекту.

Драган Рашковић, баш као и његови колеге Обрад Кастратовић, Марко Гргорић, Тојко Рађеновић, Саво Дајковић, Ратко Митровић, Вацо Станишић и још неки, бескрајно волије свој посао. И обавља га као у она златна времена када је имао високу плату и пуне цепове девиза које су остављали гости, као напојници за добро обављену раду. Иако прима мјесечно око 100 марака, није хтио да напусти „свеца“ иако је имао сјајних понуда из Европе.

- Нигде на свијету ми не прија као одје. И зато не-ма одласка. Вјерујем да ће

град-хотел опет имати госте као некада. По којима се прочуо - прича Драган.

А имао је овај ведри угоститељ, занатлија врсни прилике да послужује познате људе. Виш пута се

сликао са Сандром Пертињијем, којег је услуживао на више места у град-хотелу, правио је коктеле за Гинтера Сакса, Стива Андерсона, Ањелија, Ингемара Стенмарка, Силвестера Сталоне...

- Питер Јустинов је знао сатима да сједи овде, испија лозачеве и одушевљава се острвом - наставља Рашковић. - Ово је уникатно место, говорио ми је, нешто слично не постоји у свијету. У класичним хотелима, па и онима најскупљим широм свијета брзо могу наћи твоју собу. Овде не: увијек с рецепције могу да кажу, па ту је негде, на некој базену, у неком бару, на некој тераси, испред цркве... И зато је Јустинов стално долазио овде и налазио мир.

Њуди су свугде основ свега. Џабе и најскупљи хотели, ако нема правих кадрова. Зато Драган Рашковић апелује на све који се код нас баве туризмом и угоститељством да брину бригу о онима који долазе, који треба да наставе њихов посао. Јер, каже он, гости, они познати и богати, ће опет доћи. А пред њих морају излазити само они прави, најбољи.

С.Ш.Г.

ПЕТРОВАЦ

ДОБРА ПОСЈЕТА У ХОТЕЛИМА

• Послије слабе посјете у јулу, сви хотелиски кайашчићи у Петровцу јошком автусцији појуњени 90 одсто што хотелијери сматрају добром посјетом.

У хотелу „Палас“ и „Вилама Олива“ током августа је боравило 550, углавном домаћих, туриста.

Посјетом су задовољни и у хотелу „4. јул“, где борави 190 гостију, као и у хотелу „Ривијера“, где је одмарало 156 туриста.

Петровачки хотелијери кажу да су њихови угоститељски садржаји то-

ком августа били солидно попуњени, па се може бити задовољно ванпансионском потрошњом која је на прошлогодињем нивоу.

Нажалост, констатују, да ће сезона кратко трајати, па ће се посјета убрзо смањити, а и завршити. Добра посјета у овим хотелима очекује се и у првој половини септембра. Не би могао, каже, да добар дио дана и ноћи не проведе на Светом Стефану,

ИНТЕРВЈУ „ПРИМОРСКИХ НОВИНА“

МИЛИСАВ САВИЋ, КЊИЖЕВНИК:

КЊИЖЕВНОСТ ДОНОСИ НАДУ

Милисав Савић је, без сумње, један од наших најпопуларнијих савремених писаца. Аутор је књига приповедаједака „Бугарска барацка“, „Ујак наше вароши“, „Младићи из Рашке“, „Фуснота“, романа „Љубави Андрије Курандића“, „Топола на тераси“, „Буљ комитског војводе“, „Хлеб и страх“, и „Ожиљци тишине“.

Да Милисав Савић својим дјелима остварује несумњив допринос у нашој књижевности, потврдило је недавно још једно признање које му је додијелено. Ријеч је о књижевној награди „Мирослављево јеванђеље“ која му је почетком јула ове године уручена на будванском Тргу пјесника за роман „Ожиљци тишине“. Књига је проглашена за најбољи роман у протекле три године.

• Ове године сте постали добитник прве угледне књижевне награде „Мирослављево јеванђеље“ која је додијелена за несумњив допринос у нашој књижевности. Изјавите да Вам је награда посебно драга јер носи велико име и зрачи по себном топлином.

Награда ми је посебно драга због њеног имена. Мислим да је то награда са највишим именом. Њена топлина је управо у ријечи јеванђеље, која означава радосну поруку и глас. Ја и књижевност сматрам неком врстом поруке која може да буде мало сложенија од тог радосног гласа. Драга ми је јер је дођијелена за књигу, а одлучио је жири сачињен од угледних писаца и књижевних критичара. Посебно ми је драго што сам први добитник ове награде.

• У свом роману „Ожиљци тишине“, на специфичан начин, бавите се Андријем и Црњанским. Зашто сте изабрали такав поступак, када су у питању два наша велики писца?

У цеој литератури постоје два приступа ликовима. Један је онај класичан, где су писци измишљали своје ликове, као што су на пример Ана Карењина, или госпођа Бовари. На тај начин, ликови постају познатији од својих писаца и аутори остају у сенци својих ликова. С друге стране постоје писци, нарочито у овом веку, који се враћају тим стварним, историјским личностима, где можете да комбинујете документарно и маштovito. У овом случају, заиста лик постаје важнији од писца.

Ја сам, морам признати, увек био фасциниран биографијом Андрија и Црњанског, двојице великих српских класика, а те њихове биографије су доста антиподне.

Андрић је, сем у младости када је био чак и хапшен и бивао у затвору, имао једну мирну каријеру. За њега се увек говорило да је рођен под срећном звездом, да није имао много проблема са властима, да је увек налазио добре послове и да су га увек волеле жене. Код Црњанског је било све супротно. Он је, малтене, исаша главом кроз зид. Управо те њихове биографије, представљале су дивну причу за роман.

• Зашто је, по Вама, Андрић као писац изабрао ћутање као сигурност, и ако се добар дио његове литературе базира на критики нарастања тоталитарног система?

Ваљда после тих својих првих истакнутих које је готово платио главом, после затвора у Марибору, када су га Аустријанци оптужили, да је близак кругу „Младе Босне“ који је припремао атентат на Фердинанда, он је одлучио да се склони из јавног

живота. Отуда је постала чувена та његова реченица: „У ћутању је сигурност“. Он је човек који није волео да даје интервјуе, који није волео да се пише о њему. Сматрао је своју личност као писца потпуно неважном, те да је једино важно оно што је написао у књигама.

У својим књигама, ако се пажљivo прочитају, он није писао о савременим темама. Његова „Проклета авлија“, заиста се може тумачити као једна дивна слика тоталитарних система који су обилежили овај век.

Ја сам у роману покушао да обрнем ту тезу и да кажем да Андрић није ћута. Ја развијам тезу да је он писао анонимна писма, да је противствовао и да су га болеље патње свакодневице.

• Страх је једна од битних карактеристика тоталитарних система. Њим се влада и убија слобода мишљења. Да ли се слажете са овом констатацијом?

Како да не! Страх је једна од великих тема литературе. Страх постоји од кад постоји литература. Шта више, страх је у ранијим временима био сасвим другачије природе. Он је можда долазио од природних сила, висионе, ко-смоса... Постоји и религијски страх, страх од бога.

У XX веку, те врсте класичног страха су се модификовале и промениле и оне су устукнуле пред једном новом врстом страха. То је страх од тоталитарних система, где је човек сведен на један обичан шраф, на машинерију, чији субјективитет много не значи. Защто сам се бавио том пријом о Милошу Црњанском? Зато јер та прича има основе баш у овом смислу. Јер, Милош Црњански се не-где педесетих година, у емиграцији, невероватно плашио. Веровао је да ће га емигранти ликвидирати, да ће га неко отровати и слично. Плашио се и од енглеске обавештајне службе, а тек се плашио након повратка у Југославију. Била је то нека врста параное. Јер, када се вратио у домовину, био је велики класик и нико му није радио о глави. Зато сам се у мом роману „Ожиљци тишине“ бавио том доминантном темом страха у овом веку.

Ја сам почeo као стварно-сни писац. Као писац који је сматрао да литература ипак треба нешто битно да учини да овај свет буде нешто бољи и љепши. Дакле, почeo сам као ангажовани писац. Ка-сније сам сумњао у то да литература може нешто да учини за овај свет.

Међутим, последњих година, ћарочито овом књигом, па и „Хљебом и страхом“, да се поново враћам оном свом младалачком уверењу, дубоко верујући да је задатак литературе да ипак донесе нају овом свету. Јер, литература мора да игра једну племенинуту улогу, да помогне људима, да свој опстанак на овом свету подношљивије носе.

• Да ли има уметност без осећања за слободу као највише вриједности живота?

Нема! То је одлично питање. То се стално заборавља. Ја мислим, да у основи сваког стваралаштва стоји дубок осећај и порив за слободом. Ако тога нема, онда се уметност претвара у пиротехнику и у играрију. Потошто је човек једино биће које мисли, а мислити значи бити слободан из тог осећања се, по мени, јавља литература. На жалост, овај век, а то је парадокласно, биће запамћен по првивиду слободе. Слубодга човекова је доста утврђена, али уметност и књижевност треба на неки

начин да помогну да се човек осећа као право, слободно биће које је стварно достојно живота под капом небеском.

• Из дружења са писцима сам открио да су они више сањари а мање практичари, више скептичари него оптимисти. Защо је то тако?

Писци немају практичну моћ. То имају политичари.

Вас најчешће чита?

Рекао бих ни много ни ма-ло. А читају ме, колико ми је познато углавном жене. То, морам признати, и није ло-ше. Јер, главни и најбољи читаоци су жене.

• Каква је улога писца у друштвеном и политичком животу земље?

Своди се на беспомоћност. Не првенствено њиховом

писце упропастила, поред алкохола и туберколозе, по-литика. С правом.

• Како Ви као писац сагле-давате нашу најновију тра-гедију која нам се догодила?

Поразно. Мислим да што пре треба да се каже истина о томе шта се дешавало, како би се извукле неке поуке. Направљене су велике грешке и мислим да се и као српски народ и као култура, налазимо у једном бесплућу. С обзиром на нека наша искуства и с обзиром да наша историја није била уопште светла, већ пуне тешких тренутака. Можда и на том искуству мени се рађа нека врста оптимизма.

Нису нама никада цветале руже, од косовског бора на-вамо, али је било неких све-тлих тренутака. Управо то искуство ми даје неке наде, да се из овог тренутка може-мо извуći.

• Ваша нова књига се бави судбином браће Зановића, познатих европских аванту-ристар из XVIII вијека, родом из Будве. Како сте дошли на идеју да се позбавите овим занимљивим личностима?

Јер сам прочитao предивну књигу Марка Бајера о Зановићима. Потошено замана XVIII вијек, хоћу ту причу о Зановићима да повежем са неким личностима из Србије, да мистификујем да су се Зановићи и Доситеј срели јер је и Доситеј у то време путовао Европом. Наравно, реч је о две супротне лично-стима. Супротно у том смислу што Доситеј учи језике, док су Зановићи италијански и францунски као матерњи језици.

Зановић се доста представљао као пустолов, као неко које је опонашао Казанову. Ја мењам фокус и сматрам да то Зановић није био, већ да је он жртва два менталитета. Зановић одлази у Европу из овог краја који је још увек патријархалан. Он је био још увек неискварен, браћански, аутентичан менталитет.

Ја га не представљам као преваранта. Он јесте био изводник жена, али они није из-коришћавао као Казанова.

Неразумевања има и са једне и са друге стране. Запад никада није разумео Балкан. Балкан је од давнина за њих био нешто што и припада и не припада Европи. Нешто као егзотична земља у коју се путује да се докиши нешто необично. Балкан је, по тој концепцији, схваћан као земља примити-визма и мржње. О томе је писао и Андрић, а тај њихов став, на жалост, задржао се до данашњег дана. Дакле, Европа нас не разуме зато што наступа са позиције си-ле и богатства. Балкан је по њима нешто периферно нешто што треба довести уред са силом. Са друге стране, и ми смо мало учинили да се у последње време одвојимо од Европе, и ако има доста примера да смо били добри делом у Европи.

Цео део са Црногорског приморја имао је одличне везе са Европом чак у петнаестом веку. Они су стварно били део италијанске културе.

Присутно је то и у српској култури, од Доситеја Обрадовића који је обишао цео свет и који је чак поред осталих, научио и албански језик. Њега није мрзело. Боравио је шест мјесеци у Албанији, да би научио њихов језик. И Вук Карадић је био једном ногом у Европи. Можда се то рећи и за целу гене-рацију српских политичара у XIX веку који су се тро-шку Владе школовали на најбољим европским универ-зитетима, да би касније прими-тиран, пун језика мржње. Политичка сцена је тако на-прављена да су будала и па-метан човек потпуно изјед-начен.

У томе да се писци баве по-литиком, међутим, не видим ништа лоше. Ако могу бравар-вари, зашто не би могли писци? Поготово у неким нормалним временима, за које се надам да ће добији ускоро.

• Да ли се помоћу књижев-ности може ући у политику и обрнуто, како то неки по-кушавају?

Помоћу књижевности се врло лако може ући у политику, али помоћу политике у књижевност само привидно. Иси-дора Секулић је никако рекла да је многе даровите српске

нас ваља гледати другим очима.

• Вратимо се поново Ва-шем стваралаштву. Да ли се једино у писању осјећate слободним?

Да наравно. Мислим да ће вам то рећи све моје колеге. У писању једино можете спојити готово све неспојиве ствари. Мржњу и љубав, смрт и живот, добро и зло. У томе је мој уметност што даје врсту слободе, ако права слобода уопште постоји. Али, у томе се једино постиже привид или сан о слободи. Јер, сан о слободи, како је рекао Милојковић, је много љепши него остварена слобoda.

• Ваша нова књига се бави судбином браће Зановића, познатих европских аванту-ристар из XVIII вијека, родом из Будве. Како сте дошли на идеју да се позбавите овим занимљивим личностима?

Јер сам прочитao предивну књигу Марка Бајера о Зановићима. Потошено замана XVIII вијек, хоћу ту причу о Зановићима да повежем са неким личностима из Србије, да мистификујем да су се Зановићи и Доситеј срели јер је и Доситеј у то време путовао Европом. Наравно, реч је о две супротне лично-стима. Супротно у том смислу што Доситеј учи језике, док су Зановићи италијански и францунски као матерњи језици.

Зановић се доста представљао као пустолов, као неко које је опонашао Казанову. Ја мењам фокус и сматрам да то Зановић није био, већ да је он жртва два менталитета. Зановић одлази у Европу из овог краја који је још увек патријархалан. Он је био још увек неискварен, браћански, аутентичан менталитет.

Ја га не представљам као преваранта. Он јесте био изводник жена, али они није из-коришћавао као Казанова.

-Прича новог романа говори о песнику и филозофу Стефану Зановићу, великим освајачу женских срца. Неки кажу да би, да је поживео дуже, надмашio у љубавним авантурама и свог чуvenог савременика Казанову, кога је иначе познавао. Али за разлику од Казанове, који је же-гено углавном користио за своју кариј

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

УЗГРЕДНЕ ЗАБИЉЕШКЕ (12)

Пише: ЕРИХ КОШ

Жири општине Будва прошлогодишињу награду „Стефан Митров Љубиша“ додељио мађарском књижевнику Ђерђу Конраду, романсијеру и есејисти, бившем председнику Међународног ПЕН клуба. Ђерђ Конрад, који је на конференцији за штампу захваљивао на мађарском, разуме се уз преводиоца, сигуран сам да никад није чуо за Стефана Љубишу, а поготово никад ништа од њега није читao. Уосталом, шта мари, ни Стефан Митров Љубиша није могао да зна и чита Ђерђа Конрада, па су, према томе, на истом. Ипак, дато је једно узгрено објашњење - у време кад је Конрад био председник Међународног Пена црногорско спаситељско удружење примљено је у чланство ове међународне организације.

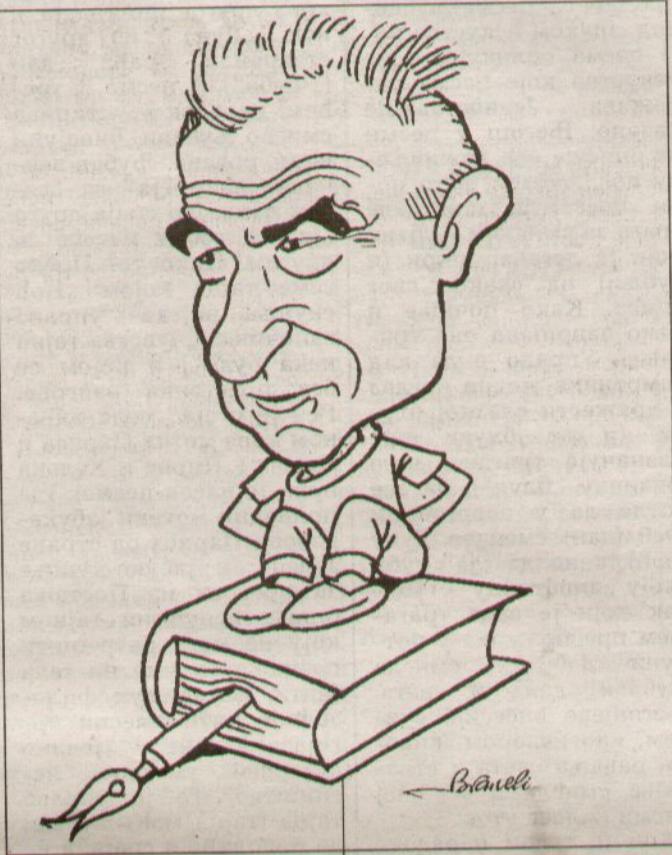
***

Исаак Башевис Сингер: „У судници мага оца“, аутобиографске, помало фоклистичке приповедачке цртице, објављене у књизи и преведене код нас у сенци славе добитника Нобелове награде за књижевност 1978. У другачијем амбијенту, али на известан начин сличном оном, како су код нас писали црногорски писци. Па ипак, прави, добар писац може да се осети и у једној реченици. На пример:

„Старчић отвори безуба уста као да жели да говори, али из њих не допире ни једна реч. Почеке је да шкрапи као стари сат пре него што почне да одбија време.“

***

Међу занимљивостима које јављају светске агенције, а користе их дневни листови и забавне ревије, нашла се једна која на основу поузданних података, прикупљених од ауторских агенција, јавља да је на прво место по цитирању и броју коришћених репродукција ових дана избила слика норвешког сликарка А. Мумка „Крик“, сразмерно малог формата, на којој једна невише млада жена, стојећи на неком мосту или вијадукту, с обема рукама на очима, отворених уста, пушта неки крик. Слика је позната, чак је једно време била и украдена из галерије у Ослу, а у историји уметности цењена као један од родоначелника експресионистичког сликарског праваца. Како се у истој вести да је Мункова слика премашила број репродукција чак и Леонардове „Монализе Тјоконде“ чији је премоћни, загонетни, иронични осмех, неко време био готово симбол интелектуалне скепсе краја деветнаестог и почетка двадесетог века (Курт Туҳолски: „Смешкање Мона Лизе“). Није то случајно јер, откуд сад да се Мункова не много чувена слика нађе на толико места, корићена као илustrација, као насловна страница, па чак и као реклами оглас за неке продукте? Чини се да тај безгласни крик одласат у непознато, крик

страве и очаја нечег неизрецивог, нејасног, али застрашујућег и стравичног, тако рећи спонтано добије толики публицитет да постане симбол страве једног времена које, као великом брзином, незаустављиво јури у неку пропаст.

***

Читам у Пушкиновим забелешкама о његовом нездовољству ондашњим критичарима које сасвим подсећа на наше: „Књижевност код нас постоји, али критике још нема. Код нас журналисти у сваји називају један другог романтичарима (код нас би користили мање учтиве речи) као што баке у љутини називају неваљаље масонима - мада немају појма о Волтеру ни о масонима!“

***

Пушкин наводи Милтона који је наводно негде рекао: „Мени је довољан и мали број читалаца, само ако су они кадри да ме схвate“. Пинчон и још неки англоамерички модерни прозаисти траже што већи број читалаца, али се ни мало не труде око тога да буду схвачени.

***

„Сматрам да, ако је неко већ променио свој став, онда у томе треба да буде скроман. Међутим, не мислим да сам ја најбоља особа која треба да суди или пресуди о моралним својствима других. Желео бих само да додам да то и није само морално питање.“

Живимо у доба кад су је-зици значајни; живимо у доба кад су менталитети значајни и када се дешава да не бира човек идеју, већ идеја човека. Е, сад, ружно је кад људи скочу из идеје у идеју у сувише кратком интервалу.“

Како то тај исти Ђерђ Конрад. А додали бисмо да је још ружније кад те

скокове и прелазе крију и при том још, другима држе лекције о доследности.

***

Примећујем да има много цитата у овим мојим узгредним забелешкама.

Очигледно да ме више интересује и у већој мери се намећу мојој пажњи речи мојих књижевних претходника но поводи или чак и догађаји забележени у нашој штампи. Али морам да нагласим: речи и реченице јесу туђи али су цитати моји, изабрани из обимне лектире по мојим критеријима и навођени са нарочитом сврхом.

***

Жан Пол Сартр: „Белешке о лудорији рата“, писне поводом избијања II светског рата, који је у Француској називан „drole de guerre“ будући да се народу, и нарочито политичкој левици, у почетку чинио непотребан и бестапан. Некако сличан овом нашем, сецесионистичком. Отуд и цитати:

„Свака садашњост има своју будућност која је осветљава и ишчезава са њом, која у ствари постаје будућност - прошлост. Али где су некадашње будућности?

и провокативнијем облику: „Врло важно!“ којим се подргуљиво обраћала свима и њиме пропраћала све што се дешавало.

Данас, кад бих покушао да издвојим садашњу палому омладине, чини ми се да би она изгледала: „Зашто да да?“ И док је она прва: „Зашто да не?“ релативизовала све и сва, дозвољавајући на неки начин ипак известан избор и дискусију, ова друга: „Зашто да да?“ крајње је хихилитичка будући да она не само доводи у питање већ тако рећи негира, забрањује свако позитивно решење. Ничега нема иничега не треба да буде. Или, бар не видимо разлога да било шта буде.

Сви ту ћутимо и побожно гледамо у онај танки цурак воде што се, излазећи из груди планине, лијено, али равноправно слива у наше разноврсно посугуће - у двлолитраче у којима је некада био виски, у избуђане и окрпљене бидоне, у флаше

КРУГ, ОБАЛОМ (9)

НА
ИЗВОРУ

Пише: МИЛО КРАЉ

Недавно, на једној књижевној вечери замишљеној као читање стихова и разговор са публиком, пита ме један старији човек како је настала моја пјесма „Жедници“ коју сам управо те вечери, између осталих, читao. Видећи да сам донекле затечен, да одгонетам на шта мисли, допуњује своје питање: „Које су вас околности навеле да је напишете, тачније: да ли је био неки конкретан повод?“

Иако је пјесма новијег датума не могу да се сјетим „конкретног“ повода, ни расположења у коме је настала, ни било чега другог што бих могао да понудим радознalom слушаоцу као одговор. Умјесто тога сам се питам: шта ли га је привукло баш тој пјесми, шта је у њему пробудила, је ли и он имао неки доживљај на који га је пјесма подсетила, па покушава да сазна није ли и са мном исти случај? Ђутим неко вријеме, а онда мущар нешто уопштено - о потиснутим сјећајима, о асоцијацијама, и не знам о чему све. Незадовољни смо, очигледно, обојица.

И готово да заборавим то вече, кад, листајући пожутјеле фасцикле са рукописима, однекуд изрони један мој стари текст. Читам га и видим - ево задоцњег одговора на питање оног слушаоца. Догађај и доживљај записао сам, очигледно, непосредно послиje њих. Пјесма је настала касније - из самог доживљаја или записа о њему, ко зна. Можда сам и зато био оне ноћи заборавио повод. Сада ми тај запис открива путању пјесме унатраг, освјетљавајући њену посну сјећањем. Уосталом, ево tog записа:

„Сваког љетњег дана, готово у исто вријеме (kad sunče maњe ili više oslabi) okupljamo se око извора - горе, у бруду. Дođemo задихани, с флашама и бидонима, понеки и с бурадима, жедни воде, неки жедни свега... Има нас свакојаких и са

разних страна: с старих и старијих, и младих и млађих, све до оних најмлађих. Међусобно се, углавном, не познајемо, нити настојимо да се упознамо, само се препознајемо и то нам се чини довољним. Јубопитљивих међу нама нема или се за то нема времена. Прилазећи извору уском, окомитом стазом понеко нешто каже сапутнику, али уђе ли у онај изворски круг и ред, као по некој команди - заћuti.

Сви ту ћутимо и побожно гледамо у онај танки цурак воде што се, излазећи из груди планине, лијено, али равноправно слива у наше разноврсно посугуће - у двлолитраче у којима је некада био виски, у избуђане и окрпљене бидоне, у флаше

чија се првобитна намјена већ не зна, у „ружну“ сељачку бурад, у кожом обавијене термосе... Све је овде исто и све је пред том божјом животворном водом једнако. И нико, наравно, не размишља ко пије и ко ће пити ову воду, ко ће се њоме умивati и шта ће се у њој прати. И нико се не пита које су то и какве руке што „krčage“ пуне воде разносе на разне стране: смрнje и захвалне или похлепне и охоле, оне које дају или оне које отимају... Шта оне чине кад су изван овог изворског круга - то је овде неважно, а питање о томе сувиšno.

Посматрам те руке пружене према води, слушам то ћутање и све ми се чини као да смо у некој цркви с тим што су све молитве упућене тој жуборавој бистрој води - да не пресахнеме, да одржи живот на овом сушном камењару где су домови старосједилаца окружили куће и викендице излетника, али и понека с муком склепана „дашчара“.

... Гледам: малчице по страни, у шумарку један дječak са старијим крчагом испред себе. Чека, рекао бих не баш нестрпљив, када ће доћи ред и на њега. Посматра наше шарено друштво, а кад нам се погледи сретну, он својим побјегне у страну. Има у његовим очима нечег сањацког, стидљивог, али и бескрајно радознalog. Чини ми се да већ пола вијека стоји овде, крај овог извора и ако, наравно, знам да је то немогуће - тек му је десетак година. Хтио бих да га питам за воду пуним сјећањем. Уосталом, ево tog записа:

„Сваког љетњег дана, готово у исто вријеме (kad sunče maњe ili više oslabi) okupljamo se око извора - горе, у бруду. Дođemo задихани, с флашама и бидонима, понеки и с бурадима, жедни воде, неки жедни свега... Има нас свакојаких и са

разних страна: с старих и старијих, и младих и млађих, све до оних најмлађих. Међусобно се, углавном, не познајемо, нити настојимо да се упознамо, само се препознајемо и то нам се чини довољним. Јубопитљивих међу нама нема или се за то нема времена. Прилазећи извору уском, окомитом стазом понеко нешто каже сапутнику, али уђе ли у онај изворски круг и ред, као по некој команди - заћuti.

Одустајем, наравно, и од тога.

***

... А одмах, уз овај запис, ево и једног другог, насталог у исто вријеме који, истинu, нема непосредне везе са оном пјесмом, али, има неке друкчије, са другима.

Не одолијевам да и њега овде препиши:

„У старом дому, у већ дотрајалој витрини, испод неких такође старијих кутија, откривам дио свијета касног дjetinjstva и ране младости - књиге. Пожутјеле, руђних, изблиједелих корица, згужване. Угледавши послиje много година свјетlost дана, стају поново на сто поређане

не руком њиховог некадашњег власника. Збирке пјесама већ заборављених пјесника, понеки роман (обавезни соцреализам, наравно) и понајвише „огледа о књижевности“ - знате већ којих, оних о „тенденцији у умјетности“ са јасним порукама о чemu и како писати.

Отварам их, листам: готово свака страница подцртана оловком чији је траг и сада видљив. И оно обавезно „одавде - довде“. Шта сам све подцртавао и када се, за тим савјетима, упућивао, добро је да сам стигао и до овде - покушавам да се горко нашалим на свој рачун.

Могао бих сада да их склопим као успомене на једно минуло вријеме, да их надмоћно вратим њиховој осами или да их једноставно избацим и отворим простор за нове и друкчије. Али, ни оне нијесу баш „мачија кашија“: не дају се лако. Закачиле су се, негдје за дно тебе некадашњег и пријете да са собом повуку и тај дио тебе: коријеке ли си ноћи пробдио над њима под лелујавим пламеном уљаног кадила (да ли се можда и због тога твоја прва објављења пјесма зове „Електрика на селу“, а која је написана када електрике, па ни петролејке, нигде у селу није било); како си их набављао од свог биједног ћачког цеппарда или од хонорара за стихове објављене у омладинским листовима); како си на поткоријема читким рукописом (као да си ти не њихов власник него аутор) исписивао и свој потпис и остало што уз њега иде: прво оно М.К., потом ученик тог и тог разреда, онда Бар, па године '48, '49, '50...

Ако си ти данас сентименталан, оне као да никада нијесу. Само су, чини ти се, увријеђене што су одбачене од онога који им је некада толико вјеровао. И даље су строге и неумо

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

ПОГЛЕДИ

У огледу „Значење и дескрипција“ (који је објављен на странама „Приморских новина“ од 31. јула 1999. године), Синиша Јелушић је покренуо важно питање читања Његошеве гласовите „Ноћи скупљења“ као уметничког типа текста. Предуго је и предоминантно Његош уопште тумачен из углa политичко-националне (Горски вијенац) или религијске (Лучча микрокозма) ортодоксије. Реч није о томе да се традиционалне интерпретације одбације имају своје место у културној и општој историји већ да се, користећи сложеније и осетљивије методске инструменте данашњих знања о литератури осветле дубљи синоними Његошеве уметности, оно што ћу, економије ради, укратко назвати парадоксом Његоша.

Кад је о поменутој песми реч, Јелушић је отворио прави парадокс. Насупрот ортодоксији тумача, према којима је мотив љубави у песми под влашћу или ероса (љубави као физичке страсти тела) или агапе (хришћанске, бесплотне идеје љубави), при чему између та два облика љубави нема мирија, Јелушићево читање показује да је проблем у песми дубљи од једнозначно решиве дилеме. Наиме, ослањајући се на античке паганске аутore, као и на руске православне мислиоце, кроз Платона као заједнички пресек и потоњи извор, аутор огледа се позива на једно важно Берђајевљево упозорење како би нијансирао свој основни став: „тијело је исто тако метафизично као и

ДВА ОБЛИКА ЉУБАВИ

дух“. То ће рећи: љубав је и тело и дух, али није само ни тело ни дух-она није тело ни дух-она одвојено од духа, нити само дух лишен тела. Питање љубави се тако фундаментално скицира као однос ове две равни бића. Одбације се као једнострано, гледиште ортодоксије која је „читав проблем пола и љубави повезала са вулгарним тумачењем dualizma духовног и тјелесног“. Такође, једно парадоксијско читање љубави из Његошеве песме никако не би смело да оде у супротну крајност и да са своје стране вулгаризује властити увид у еротску природу те љубави. Ерос и агапе могу бити доведени до контрадикције, али обе крајности промашују утолико што, инсистирајући само на једној од могућности-било на телесној страсти ероса, било на духовној идеји агапе-поништавају љубав уопште као везу између то двоје, између тела и духа. Једно без другога, уосталом, не иде ни код Платона, где је уколико смо пажљиви читаоци не само Гозбе, већ и Федра и, нарочито, Филеба- проблем у преплетености у sympleksi две стране, па се наглашава φilia као посредна форма љубави из које се рађа чак и највиша мудрост, а то је за Платона, филозофија.

Али вратимо се Његошевој песми. Чини ми се да се однос ерос-агапе у „Ноћи скупљења“ вијека додатно може нијансирати кроз контрастирање ортодоксије (интерпретације) и парадоксије

(читања) на барем три начина.

Прво, песма говори из првог лица једнине. Знана је верзија у којој је неко исправљао ово прво лично лице у безлично треће („ја“ у „он“). Неутрализација тог типа је симптоматична: она би требало да нагласи извесно „бестрашће“ ауторског гласа. Али песма сама води рачуна о свом гласу. Враћање „ја“ у песму, на основу оригиналног рукописа песме, није само поштовање изворника, већ читању поставља проблем статуса субјекта у тексту. Не, није ти Његош сам чије очи на перашкој месечини блуде по женским грудима; то је „ја“ које, с једне стране, у песми сведочи о личноме, али, с друге стране, и само песмом треба да буде ојртано као лик за забивање у тексту. „Ја“ из песме има барем две улоге. Оно служи као маска (просопопеја) за аутора, и у тзв. аутобиографској илузији коју гради не треба је, као сан ствараоца, стргнути како би се то „ја“ изједначило са Његошем самим. Глас у песништву увек говори кроз маску. Али је глас у песми не само подмет него и прирок, предикације самога себе (или власти апострофа), оно што не само да твори говор као извор, већ и оно чему говор одлази настојећи да обликује свој ток. „Ја“ не само да нама говори из песме, већ је и „ја“ које себе обликује као лик за песму. Глас увек укључује и глас другог или предругојачање (алиризацију) сопства.

Други парадокс израња из првог. Ако је двоструки глас у песми „ја“ које обликује себе, тада је и предмет песме-љубав под знаком искуства које песма обликује, а не искуства које песма одражава. Једноставније казано, Његош у песми не описује већ доживљену ноћ љубави, него ноћ посвећује опис где трага за смислом љубави која је догађај шире (и дубљи) од сваког свог описа. Како почиње и како завршава ово трагање? Управо онда кад „смртника једни поглед у дражести слаткој блуди“ (и где „блуди“ пре назначава трагање него физичку „блуд“), па све дотле да у завршници Феб (дан) смењује Луну (ноћ), тако да „ја“ губи своју „дивотници“- губитак који је овде трагањем преобразжава у потпуни добитак смисла љубави, дана и света. Његошеве опсесије сунцем, као извором живота, рађања света и стварања смисла и у овој песми налазе уток.

Али је трећи парадокс најобужватнији и најважнији. Попут претходних и он израња из песме као остварено трагање („испуњење светој жељи“). Јубав ма како је схватили, као ерос или као агапе-није у поседовању. Као поседовање љубав је ниска и земно пролазна; поседује се за ноћ и у запоседнуто се пада тако да „моје време сада не иде“, физичко време кайроса поседства раствара се у метафизички еона којег нико више не поседује. Но, љубав је стварање, започињавање живота и света. Она ра-

ђа, као што песма рађа - не свет ствари, него свет смисла. „Ја“ из првог парадокса ствара себе кроз другог (друго „ја“); ноћ („Луна“) из другог стварају па је дан („Феб“). А песма, у трећем парадоксу, открива смисаљубави, бивајући њоме рођена. Јубав венчава свако „ја“ са светом дана, јер спаја друго „ја“ са собом и себе са другим. Како то? Преко теме тајне којом „Ноћ скupља вијека“ управо започиње („чувања тајна нека буди“) и којом се без престанка заогреје. Реч је о „ја“ сада виђеном кроз мотив Париса и Јелена („Пирис и Хелена први је насов песме“), где припадни мотиви јабуке-избора Париса од стране Јелене, и јабуке-кушње за прагрех из Постања бивају испуњени тајном коју не могу разрешити познања ни ума ни тела (нити, дакле, дух филозофије, нити телесни оргијазам), него једино стварање, уметност, пешништво. То је управо тајна (тајна моћ) љубави да преплиће и спаја, а не некаква загонетка коју бисмо једнозначно решили и тако укинули вечно питање постојања. Песма изричito одбија једнострани смислови свакакве врсте, па чак и једноставност љубави као споја: оно што спаја и свезује јест „магическа слатка сила“, чудо тајне. Кад стих каже: „играм јој се с јабукама-два света срећна воже“, то није само, како ортодоксијски коментар вели, да „вреде колико два срећна света“, што је дословна (у том смислу телесна интерпретација), него је

реч, поред важења и вредности, о томе да тајна сусрета у љубави (а свака је љубав сусрет, не само физички него и метафизички) спаја у додиру два света која се срећно вагају, на теразијама судбине или усуда чије разрешење једини Бог зна, не човек, али који је, као човек, дужан да властити усуд гута кроз љубав као кроз успење према божанској и тајном. Јубав је највећа могућност за успење од „ништавног људског стања“ ка „совершенству творења“, вели песма. То је успење људског ка властитој тајуни коју чува божанско. Јабuke којима се Парис (или Адам, у другом регистру) игра више су од телесног; то су плодови жудње „к восхишењу бесмртноме“ - жеља да се, кроз тајну љубави која спаја земљу и небеса, ноћ и дан, створи свет и песмом овековечи. Јер свет је увек свет- па разуме се, и код Његоша - а „Ноћ скupља вијека“ тајкоје тајно повезује два значења речи „свет“, мундано и сакрално, онако како „плава луна“ из првог стиха тече и свезује се у „сунце са својим ликом када лети над пучином“. У свету песме тајна се љубави открива као тајна коју ништа сем ње (не жене, већ песме) не може више да домаши.

Стога се Јелушићев оглед о „Ноћи скupља вијека“ може узети за драгоцен улаз (приступ) у парадоксију Његошеве велике песме, са ступање иза олтара у тајну Његошевог песничког дела.

Новица МИЛИЋ

„Осма офанзива“ је, врло читка књига. То унајтијед, наравно, не значи и да је површна. Али њена једноставност у проној фактури, што се може сматрати врлином ове књиге, показује лако и све њене мање. Ако имамо на уму напомену Вирције Вулф која је наведена у првом дијелу овога текста онда је лако са правом закључити да је Ђопић пронашао начин помоћу којега може „писати оно што хоће“. У томе смислу „Осма офанзива“ је најчвршћи, најсигурујији романсирски захват Бранка Ђопића.

„Осма офанзива“ је роман о партизанским борцима који су се послије завршетка рата обрели у Београду. Јунаци романа су стари Ђопићеви познаници - сељаци са Грмече - које је вихор револуције довео у нове животне услове. Ђопић управо и ситуира своје јунаке тако што потенцира њихове социјалне и психичке ломове. Од сељака они постају грађани, од прекаљених бораца чиновници у великом граду. Носиоци оружаног дијела револуције постају и носиоци мирнодолгог живота у новим условима које је револуција собом донијела. Ђопић се није лиbio да својим романом захвати многе проблеме које ови људи својом егзистенцијом доносе, он се није уплашио свеколиких, разноврсних замака у које су ови људи упали мијењајући потпуно свој начин живота. Ђопић је описивао и породичне трагедије, и процес прилагођавања ових људи градском начину живота, њихове унутарње кризе, односно према својини, остајући вјеран свом реалистичком приповједању које карактерише његову послијератну литературу. На такав начин овај је писац тематски и те како проширио интересовања наше савремене литературе.

Али управо то очвршћавање форме, та стабилност у самоме романсирском захвату, та усред-срећеност, тај несумњиви успех, указао је и на неке мање овога писца за које се не би могло рећи да су мале. Наиме, захватајући праве проблеме, проблеме који су дубоко везани за наш савремени живот, за све оно што бисмо могли назвати унутарњим раз-

војем нашег савременог живота, Ђопић је многе проблеме само назначио, само додирнуо, не налазећи доволно снаге да своје умјетничке сонде постави тако да оне захвате оне дубље просторе овога истога живота који постаје предметом испитивања.

Чини ми се да је погрешка у основној амбицији у интерпретацији саме грађе. Ђопић је, наиме, покушао да реализује психолошки роман. Ако имамо у виду и његову амбицију да дефинитивно остане у домену онога романа који је по својој основи реалистички, онда можемо наслутити какве је тешке задатке овај писац пред себе поставил. Те задатке он, на жалост, није испунио. Први разлог који се намеће својом приступношћу јесте: упрошћавање. Ђопић није, осим у извјесним случајевима, успио да створи самосталне и индивидуалне личности. Већина његових јунака олицава општа мјеста једне психологије, психологије сељака у великом граду. Међу њима нема битне разлике, оне разлике која би освијетлила пуно присуство личности реалистички концепционог лика. То се нарочито односи на оне јунаке који треба емоционално најтрајније да изразе своју носталгију за животом који су напустили и превазишли (Стојан Старчевић, Драгија). Они ће само квантитативно да проширију она стање о којима Ђопић жељи да нам свједочи. Таквих је јунака већина у овој књизи.

Ђопићеве праве амбиције изразије вјеродостојно и умјетнички изузетно успјешно само један јунак овога романа, један од два главна јунака „Осме офанзиве“, Пепо Бандић. Управо изванредном индивидуализацијом овога лика, овога хуморног лица, Ђопић је постигао неприкосновену животну ујврљивост која је основни услов за писца Ђопићева кова. Та ујврљивост лако наткриљује својим квалитативним присуством сви остали квантитет материјала, података које доносе остале личности романа. У лицу Пепа Бандића, Ђопић је умјетнички вјеродостојно изразио оно што је битно за овај роман: изузетну виталност човјека који превазилази својом егзистенцијом све поноре које пред њега поставља живот. Пепо Бандић је нов, особен јунак Ђопићеве литературе. Остварен

руком правога писца.

Исидора Секулић је својевремено пружила руку Ђопићу, Ђопићу творцу хумора. Пепо Бандић је одговор на тај позив. Он се, на жалост, налази у друштву које му није равно. Мислим да би тај позив Исидорин требало да дефинитивно прихвати Бранко Ђопић. Хумор је домен, поетски хумор, у којему он испуњује пуну савременост нашега живота. Ту је непоновљив.

Књига приповједајућа Бранка Ђопића „Башта сљезове боје“ довешће у неприлику и оне који воле његову литературу, а камоли оне који јој нису склони. Наиме, ова књига, „Башта сљезове боје“, није, бар привидно, донијела много новога у тематском смислу, а није покушала ни да измијени, обогати, већ добро позната, Ђопићевска, средства приповједања. Опет је ту Грмеч и дјетињство проведено у забити планинском селу, опет су ту крајишки партизани, у рату и послије њега - укратко, све оно што је Ђопић већ давно исписивао својим обимним дјелом.

Међутим, баш у томе и лежи замак. Остајући вјеран и својој тематици и својему начину приповједања, Ђопић је књигом „Башта сљезове боје“ не само обновио оно што је било најбоље у његовим предратним, раним приповједкама, ону лирско-хуморну основицу, него је управо ту основицу оплеменио, не изневјеравајући је, хуморном благошћу мудrosti. Ђопић се није измијенио већ се обновио. Тим је, усвршавајући свој ликовни рукопис, дорађујући га и његујући, онима несклонима његову перу, поново дао могућност да у његову дјелу потраже оно најбоље и да то учине без предрасуда, а својим читаоцима, а њих је било увијек доста, прилику да Ђопићевски натенане и незлобиве, са смијешком у очима, или и са меланхолијом и горчином, крену стазама и

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

КЊИГЕ И КЊИЖЕВНОСТ

До које мјере иде униформност нашег духа свједоче и реакције на Басарина. Вучији брлог и „обрачун“ са Вуком Карадићем. И док се аутору приписује малициозно, па и недовољно стручно поигравање са неприкосновеним вриједностима наше културе, превиђа се значај једне такве запитаности какву нам Басара нуди. А очигледно је у питању сам прототип рушења режима, будући да се то, евидентно, мора савладати у сфере духа. Јер, ма колико биједна, наша свакодневна егзистенција није у стању да битно преокрене оно што нам се догађа посљедњих деценија.

Није, дакле, у питању бављење лингвистичким проблемима, нити се Вуков рад негира у целини, без обзира на оштрину Басариних опаски. За Басару, Вукова реформа је много више идеолошки него лингвистички пројекат. Она је увела народњаштво, спенделала традиционализам, хришћански систем друштвеног организовања и замјенила га паганским моделима а заснованим на обичајима. Вукова реформа је, поред свих квалитета које јој ни Басара не оспорава, ипак значила прекид са традицијом, ма како незнатна у оно вријеме она била. Лажни митови, неуклопиви у токове реалне историје, начинили су нас топовским месом у ратовима, произвели уз то мазохистички менталитет и сврстали нас у групу неисторијских народа. Зато Басариног Вука треба разумјети више као метафору оног типа мишљења и дјелања који су допринијели да на прагу 21. вијека представљамо „депонију инфор-

РАЗГОЛИЋЕНИ МИТОВИ

• Светислав Басара: *Вучији брлог, Беојаг, Народна књига - Алфа, 1998.*

матичког доба“ и „метрополу друштвено-политичког корара“. У времену када је геополитику дефинитивно смијенила хронополитика, односно када се превасходна предност развијених земаља састоји у „капиталу чистог времена, у временској дистанци која се вештачки ствара и чини да у Трећем свету оно најпозжељије буде оно већ превазиђено и одбачено на западу“, код нас је на дјелу виртулена, симулирана реалност коју оформљује телевизија у служби актуелне власти. Код нас је дошло, по Басарином мишљењу, до фаталне замјене у којој је историја заузела мјесто религије, па се страдање и пропаст доживљавају у религијском смислу као нешто обавезујуће и позитивно. Гријући се на празним причама о златним виљушкама наших средњовјековних владара, истрајавамо на томе да „мудрост простог пук“ и флоскуле из народних пјесама проглашавамо националном доктрином, пумпајући простачки понос тобожњом славном прошлостју. А за то вријеме свијет повећава временску дистанцу, географија која је сада не дјелује више хоризонтална већ вертикална, у концептним круговима информатичке моћи. За то вријеме, по Басарином оштрином коментару, ми за право творимо у вучјем брлогу.

Несумњиво да постоји извјесна доза претјеривања - и када је ријеч о „обрачуни“ са Вуком и, посебно, са Доситејем. Јер, Вук за много шта напротив не може бити крив. Он није произвео већ сакупио примјере усмене књижевности митологизовали и што по инерцији понављамо:

Текстови који сачињавају књигу настајали су током 1996 - 98. године, а повода је било више - почев од „кухиња“ које су одговорне за додјељивање награда, па до актуелних дневних догађаја. Подијељена је у три цјелине, а отварају је текстови „Усенци Вука“ и „Доситејеви дијаци“. Слиједе полемике

и, најзад, двадесетак већ објављиваних чланака.

Мета Басарине најоштрије критике (У Полемикама) је Добрива Ђосић, којега сматра метафором азијатског духа, предоминантног у српској култури већ 150 година. Очигледно је да Басара за узор има Кипров Час анатомије и одлучан удаџац који је у та књига задала оновременим „књижевним диванханама“ у власти трибалних кланова. Јер код нас, на несрћу, култура још увијек не долази одозго, већ се прости дух народа намеће као врхунска мудрост. Томе обилно потпомаже Академија и њено генијално несналажење у актуелном времену: док је нестајала блоковска подјела (која нам је, узгряду буди речено једино ишла на руку у Титово вријеме, а не, како смо се заваравали, наша одлучност да кажемо историјско „не“) и док Фукујама пише Крај историје, наша се Академија замајавала Меморандумом, обезбеђујући али-би управо владајући номенклатуру. Истичући да је некоћ и сам вјеровао у Ђосића, Басара инсистира на нужности промјене културног модела и на другачијој хијерархији интереса - националних, државних и партијских.

Басара је, свакако, провокативан писац, особито у политичкој књизи каква је Вучији брлог. Један од провокативних ставова у одјељку чланака је и онај како би било добро када би нам свијет допустио да Косову дамо самосталност и ослободимо се скупог издржавања популације која ће перманентно изазивати нереде.

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

ГРАД ТЕАТАР

ЗАВРШЕН XIII ФЕСТИВАЛ

Овогодишњи фестивал Град театар под називом „На раскршћу епоха“ завршен је 15. августа четвртосатним концертом Ђорђа Балашевића на Цитадели. Фестивал је трајао 42 дана, а на њему су изведена 74 програма - једна улична герила, једна оперска и 26 драмских представа са једном фестивалском продукцијом - „Кокошка“ Николаја Кољаде.

Мана Productions у овим кратким представама баве се питањем насиљничког понашања и злоупотребом борилачких вештина, односно праве пародије на све ово. Њихова игра је комбинација интелектуалног и визуелног, а спада у театар покрета.

Једина овогодишња продукција Град театра „Кокошка“ Николаја Кољаде, у режији Јагоша Марковића, двије трибине и три сусрета са глумцима. Такође, на Тргу пјесника представљено је 26 књижевника, док је у цркви Свете Марије приређено седам концерата, заједно са премијером продукције Град театра омажом Асторији Пјацоли, а у овој цркви биле су постављене четири изложбе.

ТЕАТАР

Крај јула обиљежиле су дводневне представе - копродукција фестивала Град театар '98. „Каролина Нојбер“ и фестивалска продукција '96. „Бановић Страхиња“.

„Каролина Нојбер“ Небојша Ромчевића, а у режији Никите Миливојевића, играна је од 25. до 28. јула на Цитадели.

Представа је добила 9 признања на 44. Стеријионом позорју захваљујући текстописцу, редитељу, глумцима, сценографији и костимима, а Анита Манчић је за улогу Каролине Нојбер добила награду „Зоран Радмиловић“. Сценографијом Миодрага Табачког и костимима Ангелине Атлагић публика је стекла праву слику театра у театру.“

Од 29. - 31. јула на драмском програму Града театра била је представа Борислава Михајловића - Михиза „Бановић Страхиња“, у адаптацији и режији Никите Миливојевића.

Иако већ четврти пут на сцени Град театра интересовање за ову представу не јењава, што потврђују и бројне награде.

Започевши причу, већ свима знати, о великом косовском миту - породици Југовић, љубавном заплету и издаји, Миливојевић једно осликава и данашње вријеме и наш менталитет са којим улазимо у трећи миленијум. Односно, ова представа је спој прошlosti, садашњости и будућnosti наше нације.

Да би се публици сугери-сало нова класа „зеленаша“ потрудила се око костима, углавном Арманијевих креација, Војана Никитовић, а улоге су тумачили: Светозар Цветковић (Бановић Страхиња), Јиљана Крстић (мајка), Варја Ђукић (жена), Миодраг Кривокапић (Југ Богдан), Бранimir Поповић (Влах Алија) и други.

Прва представа у августу (4. 8.) одиграла се на простору између цркве у извођењу Mana Productions Лондон. То су била два сценска комада Гар Драбвела („Вечите боје“) и „Песница вилиног коњица“ за које је ово позо-

риште добило награде за оригиналност у Единбургу 1993. године.

Мана Productions у овим кратким представама баве се питањем насиљничког понашања и злоупотребом борилачких вештина, односно праве пародије на све ово. Њихова игра је комбинација интелектуалног и визуелног, а спада у театар покрета.

Једина овогодишња продукција Град театра „Кокошка“ Николаја Кољаде, у режији Јагоша Марковића, извођена је од 6. до 9. августа.

По ријечима њеног редитеља, представа је „слика и огледало времена које управо живимо“.

Улоге тумаче: Вања Милачић (Нина, кокошка), Јелисавета Сабљић (Дијана), Војислав Брајовић (Фјодор, директор позоришта), Бранка Шелић (Ала, глумица) и Горан Шушљик (Василиј, администратор).

Прошлогодишња фестивалска продукција представа Радмиле Војводић „Монтенегрини“ одиграна је као завршна представа у овогодишњем драмском програму Града театра чији селектор је Бранислава Лијешевић.

Све оно што публика није могла да види прошле године, а што се тиче ове представе, на овогодишњем фестивалу показала се боља уграност глумачке екипе и уједно боља интерпретација приче о групи људи опсједнутих филмом.

Сценограф је Миодраг Табачки, а костиме је урадила Ангелина Атлагић. Улоге су тумачили Бранimir Поповић, Јасна Ђукић, Петар Краљ, Исидора Минић, Војислав Брајовић...

ТРГ ПЈЕСНИКА

Наш најистакнутији постмодерниста Светислав Басара имао је своје вече на Тргу пјесника 2. августа. Коментаришући своје сврставање у овај правац Басара каже да је то на близину склепан колектив под именом постмодернисти, и у њега потрпан извјестan број аутора чија је главна одлика индивидуалност и несклоност хорском пјевању. Басара, притом, помиње, критички наравно, Вуков мит који је издигао народну мудрост на ниво националне доктрине, што се највише одразило у политичким режимима Добрине Ђосића и Слободана Милошевића.

На Тргу пјесника је 8. августа своје стихове говорио Јован Христић, истакнути београдски пјесник и позоришни критичар. У пјесмама које је публика имала прилику да чује те вечери, главни мотив било је море. Христићева главна инспирација у пјесничком стваралаштву је Медитеран.

Промоција књиге мађарског писца Ђорђа Конрада „Антитеритика“ која је добила награду „Стеван Митров Љубиша“ прошле године и штампана у издању Град театра и

ИЗ ПРЕДСТАВЕ „МЈЕРА ЗА МЈЕРУ“

подгоричког „Октоиха“, одржана је 12. августа. О књизи и књижевном раду Ђорђа Конрада говорили су Предраг Марковић и преводилац готово свих Конрадових дела Вицко Арпад који је истакао да је ово књига о критици подијељености Средње Европе и њеног источног дијела.

Последње вече на тргу пјесника у овогодишњем фестивалском програму уприличено је гостовањем истакнутог југословенског писца, пјесника, историчара и преводиоца Милорада Павића који је уједно и први добитник награде „Стеван Митров Љубиша“. Вече је посвећено промоцији његове књиге „Кутија за писање“ насталој за вријеме напада НАТО-а на нашу земљу.

СЛИКАРСТВО

У цркви Свете Марије 2. августа се представио сликар Милорад-Бата Михајловић који је учествовао на овом фестивалу прије ровно осам година. Овога пута поставка је садржавала осам слика (уље на платну) у којима доминирају мотиви са његових путовања, углавном дуж приморских крајева. Изложбу је отворио министар за културу у Влади РЦГ Будимир Дубак.

На дан затварања фестивала Град театар, 15. августа отворена је изложба младе црногорске сликарке Јелене Томашевић чија је поставка садржавала огромна платна која су прекривала кров и фасаду цркве Свете Марије, са написом „Нијесмо оно што нам се чини да јесмо“. Изложбу, која је трајала до 30. августа, отворио је Петар Ђуковић.

КОНЦЕРТИ

Почетак августа у музиčком програму фестивала Град театар, чији организатор је била Маја Поповић, обиљежила је

фестивалска промоција продукције омаж Асторији Пјацоли, истакнутом аргентинском композитору и музичару који је, иако након смрти, био познат по латино-америчком танцу и иновацијама везаним за овај музички жанр.

У простору цркве Свете Марије 5. августа чули су се звуци клавира у темпераментном и технички непогријешивом извођењу младог југословенског пијанисте Доријана Лељака, добитника многих награда, а садашњег доцента клавира на Академији у Новом Саду.

На Лељаковом програму био је Бах, Рахманинов и Шchedрин.

Широм свијета познати виолончелиста Давид Григоријан и његова супруга Јудмила Лисоваја (у клавирској пратњи) извели су концерт 11. августа у цркви Свете Марије.

Млади виолиниста Роман Симовић из Подгорице, већ по други пут гост будванског фестивала Град театар, наступио је 14. августа. Осамнаестог Симовић је добитник многих награда, а сада похађа магистарске студије на Академији уметности у Новом Саду у класи професорице Ирине Јашвили.

НАГРАДЕ

Књижевно признање „Стеван Митров Љубиша“ уручен је 10. августа Види Огњеновић.

Приликом примања ове награде Вида Огњеновић је одржала бесједу под називом Vita Activa Стефану М. Ђубиши коментаришући дјело значајног писца за које тврди да још није довољно исписано.

Овогодишњи лауреат највеће награде „Град театар“ је Анита Манчић за главну и насловну улогу у представи „Каролина Нојбер“ и за улогу Пука у представи „Сан љетње ноћи“ Виљема Шекспира.

Ана КОСТОВИЋ

ПРЕМИЈЕРЕ

КАД „ГАЛЕБ“
ПОСТАНЕ „КОКОШКА“

ДРАМА „КОКОШКА“ НИКОЛАЈА КОЉАДЕ У РЕЖИЈИ ЈАГОША МАРКОВИЋА

„На раскршћу вјекова“, тринаести фестивал Град театар, означен је, чини се не без разлога, временом жетве, особито када је ријеч о драмском програму. Одиста, овога се љета, у времену „мршавих крава“, трошило оно што је раније сабрано - представе редитеља које је Град театар наградио, зреле, угране, и за публику још увијек изузетно привлачне.

Изведен је само један нови пројекат, драма „Кокошка“, савременог руског писца Николаја Кољаде, у режији Јагоша Марковића.

Сви они који су имали прилику да прате рад Јагоша Марковића, посебно представе извођене у оквиру Града театра, овога пута су на неки начин били изненађени - у првом реду избором текста те клаустрофобичном сценом и готово камерном представом, која као да је била нешто већ виђено.

За „Кокошку“ заиста није било од значаја то што је изведена на популарном, често и непотребно хваљеном, простору Цитаделе. Отворени хоризонт и шум мора прије су реметили смисао Кољадиног текста. А управо он нам се наметао као предмет размишљања.

Опште место у предвиђајима о томе што слиједи иза такозваног постмодернистичког доба је наговјештај сентименталности која укључује и у себи топи карневалски и пародијски ефекат (виђен често као особени натурализам). То се управо односи на Кољадину „Кокошку“, драму по којој је иначе у Русији снимљен филм и коју ове године припрема и Народно позориште из Шапца.

Ријеч је о тексту у којем је чак и најповршији образовани гледалац без тешкоћа могао уочити нескривене везе са Чеховљевим драмама. Аутор то, дакле, није ни настојао да прикрије, поготово не у Русији где је драма и настала. Док у класичном постмодернистичком маниру цитати у првом реду имају иронијски призвук, а уз то се захтијева ерудиција читаоца и снажа упознавања у „вавилонској библиотеци“, овде иронија уступа место „новој озбиљности“, остварено управо пародијским и карневалским ефектом. Као што у традиционалном карневалу све бива окренуто наглавце - почев од установљене класне хијерархије па до цркве и религије, тако и ова Кољадина драма „изврђе“ Чехова наглавце. Установљеном, од томе свједочи и одлично сценско рјешење Миодрага Табачког - изокренута соба од које хвата вртоглавица. Чеховљев „Галеб“ сада је постао - „Кокошка“. При том истине Чеховљеве драме ни у чему није измијењена. Она је само карневализована, начињен је „озбиљан смјеховни поглед на свеопшту промащеност појединачних егзистенција, као на истину која поприма аксиоматски карактер и коју чак

Међутим, помак ка „сен-тименталном натурализму“, нова искреност у пародији и карневализацији, произвео је особену напетост и несигурност у оцјени где почине и завршава цитатност, а где је оригиналност. И ту је разлог извјесне дозе изненављерних очекивања, али и слутње да смо ипак гледали нешто ново и другачије премда то овога пута није захтијевало никакву гламурозност поставке.

Божена ЈЕЛУШИЋ

ФЕЉТОН

ИЗ СТАРИХ БАУЛА
ОДАБРАЛА: ЉИЉАНА ЗЕНОВИЋ

КЊИГА ПАШТРОВСКИХ ПРИВИЛЕГИЈА (3)

Накићеновић послије тврђења: „Изван сумње је да су Паштровићи прије 1423. самим собом управљали, и да су од старија имали своје повластице, јер су им их Млечићи потврдили „не улази у оцјену вјерodостојности старијих паштровских привилегија, алиг каже: „Они (Паштровићи) причају да су их (повластице) имали још од Диоклецијанова времена. Повластицу, којом их опрашта од сваке забаве (ангарија) по своме царству, тврде да им је дао Диоклецијан године 300, а Млечићима говораху да су им исту потврдили Константина Велики год. 350, Јустинијан 530...¹⁸ Иако је Накићеновић био познат суд о паштровским предмлетачким повластицама Богишића, Вучетића и Миковића, ипак се он уздржава од изражавања свог ујеренja о њиховој неautентичности. Кад његову евазивну и врло опортуну формулатурију о паштровским привилегијама повежемо са његовом тврђњом да је изван сумње да су од старија имали своје повластице, јер да су им исте Млечани потврдили, морамо закључити да Накићеновић не одбације, као потпуно лажна, паштровска тврђења о својим предмлетачким повластицама.

Не водећи рачуна ни о историјским немогућностима ни о хронолошкој збрци, Машек прихвата преглед предмлетачких паштровских привилегија, из једног, како он каже, старог рукописа из седамнаестог вијека (così leggo in un vecchio manoscritto del secolo XVII), као историјски извор, и на основу њега говори о Диоклецијановој повластици и о свим каснијим потврђивањима те повластице без икаквог изражавања сумње у садржајну могућност и у вјерodostojnost.¹⁹ Свакако да ово априористично вјеровање једном документу из XVII вијека који садржи записи у временском распону од преко једног миленијума, изражава Машекову наивност, а - с обзиром да ови записи садрже и неке историјске немогућности и хронолошке грешке - и његово слабо познавање врло крупних историјских детаља.

Интересантније него екстремистички судови или,

пак, избегавање давања судова, је испитивање могућности вјерodostojnosti неких паштровских тврђења из прегледа њихових старијих привилегија. Талоци, Јиричек и Шуфлај, изражавајуји своје ујеренje да је највећи дио паштровских предметачких повластица о којима говори Јустинијани измишљен, не искључују вјерodostojnost повеље цара Нићифора (Sane maxima pars horum documentorum fictitia est, Nicephori diploma possibile est...)²⁰

Дабиновић је склон да вјерује у аутентичност двију веома старијих повеља о паштровским привилегијама: „Паштровићи су наиме још у XV и XIV столећу тврдили да имају неку повластицу од царева Константина и Јустинијана. То би могли бити цареви Константин IV и Јустинијан II, отац и син, који су заједно владали између год. 678 и 681”.²¹ На другом мјесту²² Дабиновић ову своју претпоставку поткрепљује једном интересантном чињеницом: „Што год се пак мислило о невјерovатности опстанка повластице царева Константина (IV) и Јустинијана (I) из год. 679-685, стоји ипак чињеница да су Паштровићи с позивом на ту хипотетичну повластицу све до пред мало година уживали у цариградској луци неке повластице, које потичу од времена прије млетачке владавине”. Свакако да је баш ова чињеница, више него ишта друго, индицирала Дабиновићу известан респект према паштровским тврђењима о старијим повластицама уопште. Зато их он не одбације као обичне фалсификате и каже: „Но ако је тешко изрећи коначни суд о опстанку или неопстанку односио о поријеклу паштровског племства и старијих паштровских повластица, ствар је још замршенија у питању...”²³

Нашије је мишљење да - пошто сматрамо илузорном наду да би се могла пронаћи таква документација која би омогућила доношење једног убедљивог суда о вјерodostojnosti или измишљености паштровских тврђења о старијим привилегијама - свакако расправљање о њима може дати само сумњиве резултате. Зато и наше даље расправљање

неће имати претензија непретенције аргументације.

Нашију претпоставку о могућности вјерodostojnosti неких од паштровских тврђења о старијим повластицама, поред наведених претпоставак Талоција, Јиричека, Шуфлаја и Дабиновића, поткрепљује наше ујеренje да докumentacija за наведenu паштровску тврђења предmetom vlastima 1423 godine, i pored izvjesnih sadržajnih nemogućnosti, nije faksifikovana. Zar bi Pashtrović, iako plameniti, ali neukti i napisni, bili u stajnu da dođu na tako bizarnu ideju o faksifikovanju tolikog broja dokumenta, i zar bi bili u stajnu da te faksifikate izvrše tako uspješno da njima prevare mletacke vlasti, koje su inache sa mnogo skope i opreznosti prilazile svakoj ispravi ne samo tuđeg već i domaćeg portijskog? Ne samo tada (1423 god.), već i za još nekoliko vijekova dočinje, u Pashtrovićima je, sem pravoslavnih i vrlo malog broja katoličkih sveštencima, bio pismen, i to vrlo slabo, možda samo kanclerist pashtrovskog Zabora. I sam Sindik, koji tvrdi „da su ove tobožnje povlaštice obični faksifikati, koje su nacnili sami Pashtrovići”, kaže: „Kanclerija Zabora pashtrovskog bila je primjera neki Kotoranin, ne bi smio pri postavljanju ovakve pretpostavke ne uzeti u obzir čižnici da je pashtrovska ponuda podanstva Veneciji učinjena spontano prilikom boravka u pashtrovskim vodama mletackog admirala Bemba.

Premda tomu Pashtrovićima koji su se sigurno našli na muči i sa formulišašem svojih uslova o predaji, nije preostalo vremena za izmišljanje i pripremanje faksifikovanih isprava. U ovom slučaju bi se moralo rачunati i na čižnici da, ukoliko je pashtrovski Zbor imao faksifikatorskih namjera, svakako ne bi mogao sa takvim svojim namjerama upoznavati ljudje izvan svojih redova.

Kao što smo vidjeli, u odnosu na prednemajničke pashtrovske priviligije neki naši historičari negiraju svaku mogućnost vjerovatnoće, dok drugi, a tih je maće, ne isključuju mogućnost autentičnosti nekih od ovih povlaštica iz vremena kada je slovenski živjeli već bio naselio pashtrovski kraj. O dokazivanju mogućnosti autentičnosti isprava o pashtrovskim priviligijama iz vremena prije naseljavanja Slovena u ovim krajevima, niko nije ni

trenerutku kad je u Pashtrovićima prestala vlast sрpskih, shizmatičkih, господара, i kad се već mogla назирati опасност од Turaka, izmišljali i фалсификовали исправе да би помогли неко условно ступање Pashtrovića у млетacko поданство? Свакако не. Они би, напротив, много радије заговорили безусловно потчињавање Венецији, јер би тајко потчињавање представљало чвршћу и сигурнију везу Pashtrovića са тада врло моћном католичком Венецијом од one везе коју су захтијевали Pashtrovići у жељи да сачувају своју аутономiju. И ми смо ујерени да би, да су католички свештеници имали икаквог утицаја на представнике pashtrovskih kazada, Pashtrovići понудили безусловно ступање под окриље Венеције.

Ako bi неко поставио претпоставку да би идејатор и творац faksifikovanih isprava mogao biti neki učen i vješt čovjek izvan Pashtrovića, напримjer neki Kotoranin, ne bi smio pri postavljanju ovakve pretpostavke ne uzeti u obzir čižnici da je pashtrovska ponuda podanstva Veneciji učinjena spontano prilikom boravka u pashtrovskim vodama mletackog admirala Bemba.

Premda tomu Pashtrovićima koji su se sigurno našli na muči i sa formulišašem svojih uslova o predaji, nije preostalo vremena za izmišljanje i pripremanje faksifikovanih isprava. U ovom slučaju bi se moralo rачunati i na čižnici da, ukoliko je pashtrovski Zbor imao faksifikatorskih namjera, svakako ne bi mogao sa takvim svojim namjerama upoznavati ljudje izvan svojih redova.

Kao što smo vidjeli, u odnosu na prednemajničke pashtrovske priviligije neki naši historičari negiraju svaku mogućnost vjerovatnoće, dok drugi, a tih je maće, ne isključuju mogućnost autentičnosti nekih od ovih povlaštica iz vremena kada je slovenski živjeli već bio naselio pashtrovski kraj. O dokazivanju mogućnosti autentičnosti isprava o pashtrovskim priviligijama iz vremena prije naseljavanja Slovena u ovim krajevima, niko nije ni

помишљао, јер би и најдискретнија претпоставка у том смислу изгледала парадоксална. Međutim, ако бисмо послије ових наших излагања били склони да вјерујемо да постоји иоле истине у тврђењу Pashtrovića о њихovim предmletackim priviligijama, не бисмо смјели прећи преко Dioklecijanove привилегије као преко читога парадокса. Та Dioklecijanova привилегија је основ на коме се темеље сва остала тврђења Pashtrovića о њихovim постигнутим привилегијама све до понуђене предаје Veneciji. Владари које они набрајају само потврђују или проширују привилегије које им је дао Dioklecijan. Према томе ако скupa са Taločićem, Jirečkom i Šuflajem претпоставимо икакву могућност autentičnosti priviligije цара Nićifora, или ако скupa са Dabinovićem помишљамо на vjerodostojnost priviligija dvaјa других vitezantijskih vladara, moramo претпоставити да би у тврђењу Pashtrovića o Dioklecijanovoj привилегији moralo постојati некog istinskog osnova. Mi ne isključujemo mogućnost izdavanja nekih povlaštica, ili bolje oslobođanja od izvjesnih tereta - што је у римској империји била praksa, као узврат за услуге војног па i другог karaktera - баш од стране Dioklecijanove становништva pashtrovskog kraja, који су се, можда, с обзиром da имајu Pashtrović, i pored словenske džezinencije, nije slovenskog portijskog, i nazivali imenom iz kojeg je kasnije izveden odgovarajući slovenski oblik.

Када додамо још и чиžnici da dolaskom Slovena u pashtrovski kraj svakako niјesu odjednom nestali svi starosjedilaci tog kraja, već штавише da су se Slovenci sa izvješnjim brojem starosjedilaca i sakinjeljima, onda nam ne bi izgledalo nemogućno da su Pashtrovići Slovenci od starosjedilaca prihvatali tradiciju o Dioklecijanovim priviligijama i njihovim kasnijim potvrdjivačima, a ova tradicija u svojoj bитности тешко да je mogla biti izmišljena.

Zatim kad се узме у обзир каснија широка vi-

зантијских царева у давању повластица, зашто онда не помислити и на mogućnost примјене te shirine i u odnosu na slovene Pashtroviće, као и na eventualno ozakonjavanje njihovih tradicija o naustarijim priviligijama.

Tradiciju o starijim priviligijama сигурно су у крајим или дужим vremenim razmascima osvjejavale i zvanične isprave pojedinih vladara ili njihovih namjesnika, koje су nastajale u vrtlogozima raznih preturbaracija i koje се niјесу mogle sacuvati као tradicija o njima.

Kad су се Pashtrovići обратили admiralu Bembu da ponude своје prelazeње под mletacku zaštitu, они су сигурно prikazali ovome, a kasnije i naustarijim mletackim vlastima, one povelje o povlašticama koje су tada posjedovali, a to su vjerovalno bile one koje су dobili od svojih poslednjih gospodara. Sigurno je баш у tim poveljama, isto kao i u prilogu o komе smo već dugo raspravljali, bilo govora o ranijim pa i naustarijim povlašticama, ali mogda bez onih historijskih nemogućnosti i chronoloških grešaka koje se nalaze u samom pogledu. Jedino takve povelje, a ne samo podaci iz prloga, mogle su послужiti kao dokaz Pashtrovića pred mletackim vlastima o njihovom starom plemstvu i o njihovim starim povlašticama.

¹⁸ Sava Nakicenovic, Bočka, naselja srpskih zemalja, knjiga IX, str.

¹⁹ Luigi Maschek, Pastrovicchio, u Manuale del Regno di Dalmazia pel biennio 1876-77, Zara 1877, str. 179.

²⁰ Dr Ludovicus de Thaloczy, Dr Constantinus Jireček et Dr Emilianus Sufflay, Acta et diplomata res Alpiniae mediae aetatis illustrantia, vol.I, Vindobonae 1913, p. 77.

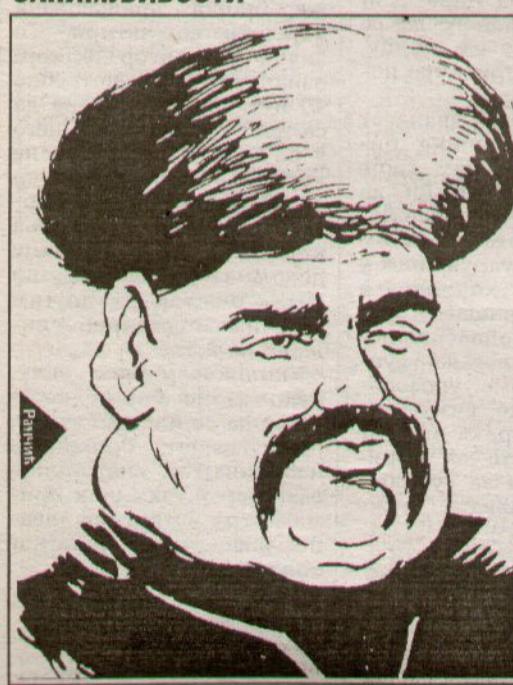
²¹ Dr Antun Dabinovic, Hrvatska državna i pravna povijest, Zagreb 1940, str. 27.

²² Исто, Котор у другом скадарском рату у Раду ЈАЗУ, књига 257, стр. 232 и 233.

²³ Исто, стр. 233.

²⁴ Илија Синдик, н.д. стр. 144.

ЗАНИМЉИВОСТИ

ПОРТРЕТ РУСКОГ ЦАРЯ ПЕТРА ВЕЛИКОГ (1682.-1725.) ИЗ МЛАЂИХ ДНЯН ЧУВА СЕ У МАНЯСТИРУ САВИНИ У БОКИ КOTORSKOJ. АУТОР ОВОГ УМЈЕТНИЧКОГ ДЈЕЛА НИЈЕ ПОЗНАТ...

ПРИРОДА ЈЕ МНОГЕ РИБЕ ОБДАЈИЛА ОБЛИКОМ И БОЈАЈУ ДА ШТО МАЊЕ ОДУДАРЈУ ОД СРЕДИЊЕ ЧКОЈ ЖИВЕ. ИПАК КОД НЕКИХ ЈЕ ПРЕТЕРАЛА; ИЛИ СЕ НЯШАЛА ПА КАО КОД РИБЕ-РОБИЈАША!

ПИШЕ И ЦРТА: ДР МИЛЕ РАНЧИЋ

ИЗ СТРУЧНОГ УГЛА

МЕДИЦИНА

О (НЕГАТИВНОМ) УТИЦАЈУ СУНЧЕВОГ ЗРАЧЕЊА НА КОЖУ (II)

Најбољи увид у све аспекте утицаја сунчеве енергије на кожу пружа подјела фотодерматоза (болести коже настале под утицајем сунца) на примарне (акутне - dermatitis solaris и хроничне - теленгигија), дегенеративне промјене везивног ткива коже, преканцерозе, малигни тумори коже) и секундарне (фототоксичне дерматозе, у чијем настанку је поред сунчевог зрачења потребно и судјеловање тзв. фотосензibilizirajućih материја и fotoалергијске дерматозе, уз претходне двије компоненте судјелују и имунолошки механизми).

ПРЕКАНЦЕРОЗА КОЖЕ је стадијум патолошког процеса у кожи прије вјероватног развоја злобудног тумора, најчешће карцинома, чешће него на неизмијењеној кожи. Најчешћи узрочник је сунчево зрачење - УВБ зраци чији фотони оштећују пиримидински ланац ДНК. Латенција (вријеме потребно да

дође до евентуалних грешака у репарацији) износи 10-20 година. Настају премалигни кератиноцити који се убрзано дијеле и стварају лезију. Најчешћа акутна преканцероза је тзв. актиничка кератоза (Keratoses actinica, keratosis solaris). Посебно су јој подложене особе свијетлопуте особе, свакодневно изложене сунцу, мада у настанку учествују и други канцерогени (РТГ-зрачење итд.). Велики број спиноцелуларних карцинома настаје из преканцероза и хроничних запаљењских процеса коже. Најчешћи је код мушкараца изнад 50, посебно 70 година, претежно на фотоекспонирајућим (откривеној) кожама. Уочава се као чворић или плак (плоча) боје коже или боје меса, или као пликтара перзијија улцерација ("раница") која не застраста, најчешће на доњој трећини лица, надлазници, доњој усни, а без икаквих субјективних знакова. Ако се тумор на вријеме не открије (клиничка слика, хистолошка потврда) и не лијечи (потпуно хируршко одстрањење, РТГ-зрачење) може, мада врло ријетко,

станку значајну улогу има сунчево зрачење треба издвојити првенствено спиноцелуларни карцином (CA SPINOCELLULARE). Опет су подложније свијетлопуте особе, свакодневно изложене сунцу, мада у настанку учествују и други канцерогени (РТГ-зрачење итд.). Велики број спиноцелуларних карцинома настаје из преканцероза и хроничних запаљењских процеса коже. Најчешћи је код мушкараца изнад 50, посебно 70 година, претежно на фотоекспонирајућим (откривеној) кожама. Уочава се као чворић или плак (плоча) боје коже или боје меса, или као пликтара перзијија улцерација ("раница") која не застраста, најчешће на доњој трећини лица, надлазници, доњој усни, а без икаквих субјективних знакова. Ако се тумор на вријеме не открије (клиничка слика, хистолошка потврда) и не лијечи (потпуно хируршко одстрањење, РТГ-зрачење) може, мада врло ријетко,

услиједити метастазирање првенствено у оближње лимфне чворове, удаљене оргane, па и летални исход. Опаснији су карциноми слузокожа (усне, ев. гениталије) него коже. CA BAZOCCELLULARE такође настаје синкапногенерогеним дјеловањем више фактора (УВ-зраци из вештачког извора, РТГ-зраци, генетски фактор), али су најзначајнији опет УВБ-зраци. Чести су опет код особа дуготрајно експонираним сунцу мушких пола између 50-70 година. Специфично не захватају само fotoекспонирани површине (горње две трећине лица изнад замишљене линије усни угао - ушна ресица) већ је чешћи на трупу и иза ушију. На почетку је то транспарентни тврдоеластични чворић проширенih капилара на површини или ситна улцерација која не застраста, повремено крвари и ствара крсту или, пак, ожилјаста атрофија итд. Дијагноза је иста као код спиноцелуларног карцинома, а у терапији помаже и локална примјена цитостатика.

У последње вријеме се све чешће говори о наглашеној етиопатогенетској повезаности соларне експозије у данашњим условима измијењеног озонског омотача и најмалигнијих тумора коже - малигног меланома (MELANOMA MALIGNUM). Претпоставка је да под утицајем сунца (УВА-зрачење) које проније у кожу изаједи се са епидермисом (који дјелује на меланоците у заштићеним дијеловима коже). Но овај, по току изузетно малиган тумор (даје ране метастазе у регионалне лимфне чворове, околну кожу - тумори сателити, хематогене метастазе на плућима, јетри, мозгу, срцу и костима и летални исход у три насто случајева) свакако захтијева простор као посебна тематска целина.

У закључку се може рећи

да се негативни утицаји сунчевог зрачења могу испољити и послије 20 година од експозиције (дуготрајно, претјерано, неопрезно сунчање са појавом опекотина, сунчање у периоду од 11-16 часова, рано излагање осјетљиве дјеце коже посебно до треће године, излагање сунцу без икакве заштите - шешири, сунчање наочаре, танке мајице и сл.). Исто тако дугогодишња професионална експозиција сунцу евидентно чешћа доводи до појаве преканцероза и карцинома коже. Защитни кремови, ефикасни у борби против опекотина, у заштити од касних посљедица дјелимично су (преканцерозе, карциноми коже) или попутно (малигни меланом) немоћни. Зато поновни савјет - УМЈЕРЕНОСТ у излагању сунцу, посебно дјеље и младе коже да не дођо до негативних посљедица - опасних оболења у каснијем животном добу.

Др Оливера СИМИЋ - КОВАЧЕВИЋ

НЕПОЗНАТЕ ОПАСНОСТИ ОД КРЕМА ЗА СУНЧАЊЕ

Пише: ЖЕРАЛДИН МАЊАН

Фактор заштите ништа не мења

У сваком изучаваном граду, број младежа био је утолико већи уколико дијете изложену сунцу више користи креме за сунчање. Тај број је мањи када се дијете редовно штити одјећом. До истог закључка долази се када се упореде подаци с обзиром на различите критерије: боју коже, очију, трајање и час излагања сунцу, географски положај места. На тај начин, научници прорачунавају "релативни ризик" који искључује све могуће странуптице и мјери опасност од стицања већег броја младежа но што је нормално.

Дјеца која нису никада мазала тијело кремом за сунчање и која су врло мало била излагана сунцу образују референтну групу за коју је релативна опасност обиљежена бројем 1. Ако дјеца мало изложију своју кожу сунцу уз коришћење козметичке релативна опасност пење се до 1,32. Међутим, највећа је опасност, и износи 2,13, када је дијете у пуној мјери на сунцу уз непрекидно коришћење креме за сунчање.

Уколико се посматрају само младежи на трупу - рјеђе изложеном сунцу од лица или удова - пријатом времену проведеном на сунцу, употреба креме за сунчање изазива пораст опасности до 1,68. Напротив, ношење обуће обара је до 0,59. Фактор заштите ништа не мијења у тим подацима.

Већ 1995. године, Хајке Луттер са Руског универзитета добила је сличне резултате. Запрепашћена, она се није оглашавала. Данас, европско истраживање потврђује те резултате, као и резултате Естер Азизи са Тел-Хасхомерског универзитета (Израел).

Но, како сунце успијева да угрози интегритет наших ћелија и да изазове рак? Свјетlost се дијели на три велика типа зраче-

ња: инфрацрвено, чија таласна дужина иде од 800 нанометара (1 nm=10⁻⁹ m) до 1mm; видљиво зрачење од 400-800 nm и ултравиолетно зрачење, најшкодљивије, од 200 до 400 nm. Јер, електромагнетна зрачења утолико су опаснија уколико је њихова таласна дужина краћа.

Озбиљна оштећења ћелија

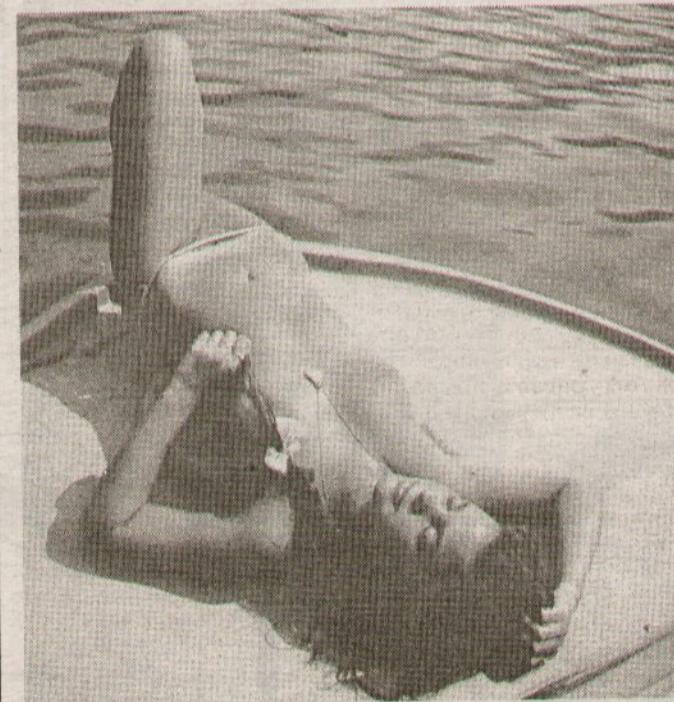
Али трећина ултравиолетних зрака (УВБ) које погађају нашу кожу успијева да продре кроз њен горњи слој, прву баријеру епидерма; 10% од њих проније још дубље. Пролазећи кроз читав епидерм, они допиру до дерма и изазивају читавим путем озбиљна оштећења ћелија, нападају носиоце генетског наслеђа и мијењају извјесне везе које удружеју нуклеотиде, те "опеке" ДНК ћелија. Ђелије, у том случају, узбуњују сложени систем за свој опоравак, којим дигрију протеин P 53.

Активиран као одговор на оштећење ДНК, P 53 наложије читаву серију молекула да одстране и замијене оштећене нуклеотиде. Али тај систем нису имун на грешке. Поврх тога, ако су УВБ модификовали ген протеина P 53, или неки други елеменат каскаде, у изгледу је катастрофа. Ђелије расту, дијеле се и конакично формирају канцерозни тумор.

Филтрирајући УВБ, креме за сунчање спријећавају такав развој догођаја. Искуства in vitro доказују да у присуству козметике ћелије изложене сунчевој свјетlosti не активирају протеин P 53, што је доказ да ДНК није уништен. Због тога се производијачи крема и млијека "Capital soleil по-uvuelle generation", лабораторије у Вишију, тј. "Orealia", хвале да њихов производ "штити ћелије и малигни ДНК и тиме чува здравље коже изложене сунцу". При томе они савсим заборављају да кају да је то дејство запа-

жене само in vitro. Сем тога, једино ћелије спино - и базо - целуларних ракова представљају деградацију гена P 53. Не налазимо их у генетском наслеђу ћелија злобудног меланома. Значи, тај тип озљеда указује на штетна дејства ултравиолетних зрака, која нису у коријену меланома. Под сумњом је

кале. Снабдијевени само једним електроном, ти хидроксилни радикали (OH) безнадежно настоје да стекну властиту стабилност спајајући се са другим атомима. Да би им то пошло за руком, слободни радикали укотиљују се где стигну. Тиме разбијају све молекуле на које најиђу, не штедећи њихов ДНК.

један други тип зрачења... Данас, сви погледи су окренuti ка ултравиолетним A зрацима (УВА). Они образују девет десетина сунчевог зрачења и пронију врло дубоко у кожу. Половина од њих допира чак до дерма. Они непосредно нарушавају ДНК.

У средишту ћелије, више молекула апсорбују УВА који надражују њихове атоме кисеоника произведећи тако слободне ради-

кала. Снабдијевени само једним електроном, ти хидроксилни радикали (OH) безнадежно настоје да стекну властиту стабилност спајајући се са другим атомима. Да би им то пошло за руком, слободни радикали укотиљују се где стигну. Тиме разбијају све молекуле на које најиђу, не штедећи њихов ДНК.

Тај тип озљеда изузетно је тешко отклонити", објашњава Жан-Пјер Сезарини, задужен за истраживања у ИНСЕРМ. Сем тога, пошто инфрацрвени сунчани зраци изазивају ширење крвних судова, који тако доносе више кисеоника, њихово дејство повећава број слободних радикала.

Тај број постаје изузетно висок када се сунце окоми на бијелу кожу. Боја коже

результат је равнотеже између два типа пигmenta: феомеланина, кога има обилато у свијетлој кожи, и еумеланина који претеџе у тамној кожи. При томе, објашњава Делфина Демор, хемичарка у ИНСЕРМ: „Еумелин се успјешно супротставља навали ултравиолетних зрака. С друге стране, феомеланин, ситни молекул, распарчава се под њиховим дејством и изазива појаву слободних радикала."

Међутим, тиме листа штетног дејства УВ зрака није иссрпљена. Они снажно депримирају имунитетски систем коже. Након само једног излагања сунцу, потребне су најмање три седмице да се поново успостави делотворност одбране. Слање јаку врућину.

Сем тога, фактор заштите код крема за сунчање унеколико је варљив. Тако, према Жан-Пјер Сезаринију, да би се сазнао стварни фактор заштите ДНК ваља број здрављајућа крема коју даје производијач.

Наиме, према истраживању, „сматра се да већина људи ставља креме у спријечавању рака већ су и опасне". Семи по себи, ти производи нису шкодљиви, најпротив, будући да штите од сунчанице, одговора Жан-Франсоа Доре. Али пошто омогућавају да се дуже остане на сунцу, они наводе на ризично понашање.

Због тога, дванаест европских научника биљжи у закључку своје студије: „Требало би да потрошачи буду обавијештени о потенцијалним опасностима удрженим у комбинацији коришћења крема за сунчање и рекреативног (односно по временом) излагања сунцу". Према томе, упозоравајуће поруке везане за оболења од рака морале би да одврате од коришћења крема за сунчање које омогућавају дуже излагање сунцу".

Несвјесно понашање

Предиминарни резултати једне друге студије које су такође усмјеравале Филип Отје и Жан-

Франсоа Доре, потврђују да коришћење крема за сунчање продужава трајање сунчања. „Тога корисници крема за сунчање нису ни свјесни", праизири Жан-Франсоа Доре. „Пошто смо купили креме различитих фактора заштите, препаковали смо их у тубе на којима није било никаквих информација. Особе којима смо дали креме са високим факторима ризика трошили су много мање креме и дуже су остајали на сунцу. Скланијали су се сунца тек када би осјетили јаку врућину".

Сем тога, фактор заштите код крема за сунчање унеколико је варљив. Тако, према Жан-Пјер Сезаринију, да би се сазнао стварни фактор заштите ДНК ваља број здрављајућа крема коју даје производијач.

Наиме, према истраживању, „сматра се да већина људи ставља креме четири пута мање. Већ с

ИЗ СТРУЧНОГ УГЛА

МЕДИЦИНА

КАКО
СУЗБИТИ БОЛ

Правило прво, изузев код познатих рецидивантних болова као што је главобоља или неке мијалгије или зубобоља, увијек претходно консултујте љекара. Увијек се морају знати разлози и права дијагноза због које се узимају лијекови за бол. Увијек се мора компоновати лијечење и таблетама и физикалним процедурама или одмормом када су у питању хронични болovi.

Средства против болова данас се производе у огромним количинама и разним облицима, већина људи их купује без рецепта и узима по неким својим критеријумима. Попут већина љекара том проблему не прилази озбиљно обично пациент лута од једног до другог. Сваки љекар обично пропише нешто друго и разочарани неуспјехом људи се обраћају траварима и видарима, пију све више таблета и обично постају овисници, а често уз таблетоманију угрожавају здравље јер већина таблета има итекакве штете незапојаве.

Био сам у прилици да као пациент посматрам једног младог човјека настрадалог од нагазне мреже. Био је врло симптичан, али непокретан, сестре су стално биле уз њега. У току ноћи имао је сталне болове, па су сестре, у жељи да му помогну, почеле давати инјекције против болова. Прво је то био новалгетол, па тродон, а на крају морадол. У међувремену је оперисан неколико пута и почео је да хода. Нажалост без морадола није могао. Без обзира на спретност увијек је тачно знао каква му је инјекција дата, никако се није могао смирити без морадола. Нажалост, морадол је опијатски аналгетик који изазива зависност. Отпуштен је кући као излиjeчен од повреде, али нажалост овisan, практично наркоман.

Медицина данас распољаже моћним лијековима који могу сужбити сваки бол. Проблем је одабрати прави лијек који неће бити штетан. Нажалост, таких лијекова је мало и готово сви имају нуз појаве, могу изазвати узгредне штетне ефekte. Зато се не устручавајте консултовати љекара који ће вам на вријеме пре контролисати крвну слику и упутити на могућа друга штетна дјеловања, не само на кrv.

Најстарији лијекови за бол су салицилати. Ту спада стари добри аспирин, затим њему слични или исти лијекови андол, ацисал, анбол, мидол, упсарин, новандол и сл. Проблем је што салицилати нису ефикасни код јачих болова, посебно кољика. Могу бити и штетни јер могу изазвати крварења из чира или га провоцирати. Јеци их не треба давати до 12 година, сем код реуматске болести.

ПОЉОПРИВРЕДА

ЈОШ НЕКЕ ЗНАЧАЈНЕ ТРОПСКЕ ВРСТЕ ВОЋАКА

Друга група су деривати парациетамола. Ту спадају парогал, панадон мирангин, фебриџет, ефералган и сл. Добро се подносе и имају мало штетних ефеката, али нису увијек ефикасни. Ни они салицилати не изазивају најкавање па се слободно могу давати у дужем временском периоду.

Деривати аминофеназона, као што су аналгин, новалгетол, бараптин, спасмех добри су лијекови за бол. Нажалост, могу бити врло опасни и у Западној Европи их напуштају због тешких токсичних ефеката на бubrege и коштану срж. Јеци су забрањени.

На крају, за најтеже болове користе се такозвани наркотички аналгетици. Врло су моћни, али опасни и дају се само кратко, у фази болова који се никаквим другим средствима не могу купирати, или у терминалним стањима када су токсични ефекти без значаја када је прогноза болести инфаустана.

Посебна група лијекова су такозвани нестероидни антиинфламаторни лијекови као што су бруфен, флуугалин, диклофен. Они су одлични аналгетици и смирују сваки бол. Имају неке незапојаве, али код здравих обично мале. Код оштећених бубрега потребан је опрез.

Треба запамтити: љекове за бол не узимати неконтролисано и увијек размислити прије него што се одлучимо да повећамо дозу.

Прим др Тадија НИКОЛИЋ

Настављајући упознавање читалаца са тропским воћем, у овом броју биће ријечи о следећим врстама: ананас, кокос, гујава и опунција-кактус.

АНАНАС

Поријеклом је из тропске Јужне Америке, Бразила и Парагваја. Највећи производи ананаса су земље Јужне Америке, Тајланд, Малезија, Хаваји, Кина и др.

Надземни дио бильке је розета састављена од кожастих листова зелене боје и назубљених ивица. Розета је висине 60-90 цм, а широка 60-120 цм. На врху розете се формира плод без сјемена. Свака билька носи по један плод. Размножава се резницама и од садије ожљене резнице до бербе плодова прође око 20 мјесеци.

Плод је крупан, тежи око 0,5-2 кг. Крушкастог је облика са дебелом кором која у процесу дозријевања од зелене прелази у жуту, а затим у свијетлобраон боју. На врху плода се налази букет зелених листова. Месо плода је сочно, жућкасто зелене боје, ароматично и пријатног укуса. Плод је

богат витаминима А, Б комплексом, шећером, органским киселинама. Суве материје има око 15%, као и других хранљивих састојака. Плод ананаса се користи за потрошњу у свежем стању, за конзервирање, за воћне салате, за справљање сокова и др.

КОКОС

Потиче из Јужне Америке, а највише се гаји у Индонезији, Индији, Филипинима, Австралији и цијелој Африци.

Кокосова палма расте високо 25-30 м са перастим лишћем на врху. Плод је кокосов орах тежине од 0,5-4 кг, а састави се од спољашњег влакнастог дрвенастог омотача браон боје који чини око 25% масе плода. Кокосов орах се користи још док је незрео као и зрели плодови.

Ако је орах у незрелој фази развоја, конзумира се млијечна течност која је веома укусна и хранљива. Садржи 23-34% масноће, око 4% бјеланчевина, 12-17% шећера и 16-30 мг% витамина Ц.

Код зрelog ораха језгра је чврста и мање укусна. Језгро се меље и добија се кокосово брашно, које садржи

60-70% масноће. Из зрelog кокосовог ораха се добија јестиво уље од кога се прави маргарин, а користи се и за спровлање сапуна. Од омотача плода се праве канапи, четке и сл.

ГУЈАВА

Поријеклом је из средње Америке. Распрострањена је у тропским и суптропским подручјима. Доста је заступљена на Сицилији.

Гујава је зимзелена воћка која расте и до 8 м висине. Листови су кожasti, јајастог облика, свијетло зелене боје, маљавог лица и кратке дршке.

Цвјетови се јављају у пазуху лишића. Плод је бобица крушкастог дрвенастог омотача браон боје који чини око 25% масе плода. Кокосов орах се користи још док је незрео као и зрели плодови.

Ако је орах у незрелој фази развоја, конзумира се млијечна течност која је веома укусна и хранљива. Садржи 23-34% масноће, око 4% бјеланчевина, 12-17% шећера и 16-30 мг% витамина Ц.

Код зрelog ораха језгра је чврста и мање укусна. Језгро се меље и добија се кокосово брашно, које садржи

1-1,5 м са великим овалним широким бодљиковим листовима. Цвјетови су веома лијепи, жуте боје из којих се развијају бодљикови јајasti, жуто-зелени или наранџасто-црвени плодови тежине 100-300 гр. Месо плода је црвено, сочно, веома слатко и са дosta сјеменки.

Плод се по скidaњу бодљи, користи за јело у свежем стању или прерађен у сокове, цемове, пире, и др.

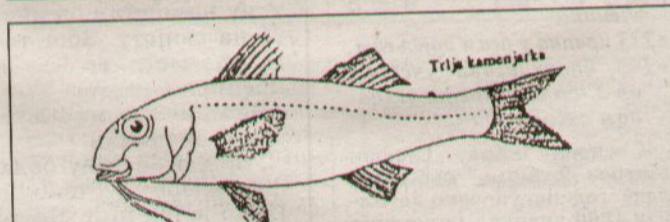
Опунција се може гајити и у нас у топлим локалитетима или у контejнерима који се зими уносе у топле просторије.

Тропски појас и гранични појас тропско-суптропске климе, је изузетно богат и низом других врста воћака. Да би употребили ту палету врста побројајемо још неке: личија, анона, карамбола, јувија, урма и пацифлора.

Све оне дају хранљиве плодове тамошњем становништву, а користи се и за разне облике прераде и за извоз. Налазе се у шумској флори или у засадима - плантажама.

Јован М. МЕДИГОВИЋ
дипл. инг.

МЕДИТЕРАНСКИ КУВАР

ТРЉА КАМЕНЈАРКА

(Mullus surmuletus L.), или барбун, брквица, дугоносица, тријуш, згрченица и шијоглавна, како је још у народу зову, припада врсти риба из породице брквица (Mullidae). Тијело јој је збијено, издужено, а према репу спљоштено. Главе је шиљасте са пуним меснатим устима које на доњој чељусти имају два меснатна пипка. Према горњој страни, боје је црвенонаранџасте, често ишаране смеђом, која према трбуху прелази у блиједоружичасту. Може достићи дужину до 50 цм. и тежину до 1,20 кг. Просјечан примјерак тежи око 120 грама. Мријести се при самом крају прољећа и почетком лета.

Барбун је риба распрострањена по читавом Јадрану. Налази се на разним дубинама и

то, од само неколико, па до 400 метара. Најчешће борави на дубини од 10 до 60 метара, особито на пјесковито-љуштурастом дну, а посебно воли пределе покријене одређеном врстом траве. Лови се мрежама и вршама, нарочито у топлијим мјесецима.

Месо барбuna је посебно цијењено, бјеликасто, сочно и специјалне ароме. Мањи примјерци се најчешће прже, док већи, печени на граделама, представљају прави специјалитет.

МАРИНАДА
ОД ПЕЧЕНЕ РИБЕ

Риба (око 1 кг) се очисти, опере и посоли. Попут је мало одстојала премаже се уљем и стави на граделама. Испечену рибу поређати у погодну посуду која ће

касније моћи да се затвори. На 2,5 дцл. бильног уља додати ожичу маслиног, па попржити ситно исјецкану повећу главицу црног лука, да пожути. Овоме додати ситно исјецкану марку, мало, такође, ситно исјецканог селена и петруси, неколико зрана папра, 2-3 ситно исјецкане шпице чешњака, ожичу меда и мало рузмарина. Кад све ово узвари, дода се ожича оцта и све заједно прелије вруће по сложеној риби. Овако припремљена риба може се одржати сочна и укусна седмицу дана. Служи се хладна са фетама лимуна.

МУСАКА
ОД ТИКВИЦА

Око 2 кг тиквица очистити, исјечи на ређење, па посолити да пусте воду. Изпоховати (у брашно и јаја) припремљене тиквице па 1/3 поређати у подмазан дутуљасти плех.

БАРБУН

Посебно се на уљу поједи 2 главице ситно исјецканог црног лука. Дода се око 800 гр. мјешаног мљевеног меса (јунеће и свињско), мало мљевеног папра, мало слатке црвене папrike, ожичица соли и ожичица „вегете“. Пре-ко реда тиквица ставити припремљену половину меса, затим опет тиквице, па другу половину меса и, на крају, завршити ређање са задњим редом тиквица. У посебно посуду умутити 6 јаја, додати мало соли, 1 јогурт и једна павлаку. Овом смјесом прелити припремљену мусаку, па ставити у рерну да се запече. Служити топло или хладно уз кисјело млијеко.

Дезерт

ПИТА ОД ВИШАЊА
250 гр. маргарина забати се са 80 гр. бутера. Овом додати 5 ожича цукра, труну соли, 1 цукјело јаје и два жу-

манца, 2 ожиче млијека, 1 ожичу воде и 1/2 кесице прашка за пециво који треба додати у брашно при мијешању тијеста. Брашно се додаје онолико колико поје да се замијеси средње тврдо тијесто. Све оставити да одстоји на хладном мјесту око 3 сата. Половину тијеста развјући у подмазан дугуљасти плех, па га са свим благо запећи. Премазати га ћемом од кајсија, посuti презлом, па ставити ред изгратаних и пошћенних јабука. Преко јабука ставити ред, такође пошћенних и исјећених вишњи. Преко вишњи ставити други ред тијеста, добро притиснути и избушити преносом.

Вратити питу у рерну да се до краја испече. Пустити да се охлади, усјећи је на четвртасте коцке и посuti ситним цукром замисрисаним ванилом.

Приредила Л. Ђ.

БАЧКО ДОБА

УОЧИ ПОЧЕТКА ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ "ДАНИЛО КИШ"

ВИШЕ УЧЕНИКА И УЧИОНИЦА

У нову школску годину средња школа "Данило Киш" учи ће са око 1200 ученика разврстаних у 39 одјељења, што је четири више него прошле године. Упис нових средњошколаца је углавном завршен, а упражњења мјеста попуниће се у августовском уписном року. Највише нових одјељења је на усмјерењу за туристичке техничаре где је због великог интересовања и броја ученика који су положили пријемни испит, уместо три, одобрени упис још једног одјељења. Гимназијалци ће бити у три одјељења, а у по једно одјељење техничари услуживања, техничари кулинарства, техничари продаје (IV степен), конобари и продавачи (III степен).

- Међу новим средњошколцима највише будућих туриста
- Од двије првљене три ученице
- Отежана настава физичког васпитања

Директор школе Срђа Поповић каже да су због већег интересовања ученика и политike школе да упишу све one који се пријаве и положе пријемни испит, били приморани да врше реконструкцију зграде како би добили нове ученице. Тако су од двије првљене три ученице, а помоћне просторије адаптиране да могу да приме групе за језике до 15 ученика. Расписаны су конкурсни за професоре и у школи очекују да ће сва радна мјesta од 1. септембра бити попуњена стручним кадром.

Љетњи период је искоришћен за кречење и фарба-

ње школе и поправке инсталација, а ти радови су завршени уз помоћ Министарства просвјете и Општине. Предстоји ограђивање дворишта послиje чега ће га засадити дрвећем и уредити еколошка секција школе.

И ове године биће отежана настава физичког васпитања јер школа нема одговарајућу салу, а у Медитеранском спорском центру се коришћењем сала три сата прије и послиje подна задовољава само половина потреба наставе физичког васпитања.

На процес наставе сигурно ће утицати и то што је

око 50 одсто ученика путника који у школу долазе аутобусом из Тивта, Котора, Бара, Цетиња, Петровца... Неизвесно је како ће се одвијати превоз ученика с чиме је раније било доста проблема, мада су из "Аутобоке" обећали да ће предстојеће школске године редовно превозити ученике. Није без значаја и питање стандарда запослених у школи јер су 26 (од 81) радника без ријешеног стамбеног питања. Општина је раније доделила плац за изградњу стамбене зграде за запослене у ОШ "Стефан Митров Љубишић" и ОШ "Данило Киш" и обећала да ће инвеститоре ослободити плаћања комуналнија, али је неизвесно када ће се договорити и почeti изградња станова.

В.М.С.

ЦРТИЦА

Пет је поподне. Сунце пржи ли пржи, цврци навелико најављују још једну врелу ноћ, а одморна дјечица, жељна игре, као птићи из својих гњијезда, извирују из врлих станова и сакупљају се у Доситејевој испред броја 16. Почиње игра. Понекад се, између реда смијеха и довиђавања, зачује понека псовка или крене суза "крокодилска". Тако је када се играју "клиници".

Сада долазе на ред иновочене пубертетлије. Мисле да све знају, нико им ништа не може, поку-

пили су сво знање и лјепоту овога свијета. Што јес'-јес', слатки су, паметни, али изнад свега ДРЧНИ. Старијима се углавном не јављају, никада не замоле, увијек захтијевају, не желе да икome уступе ни педаљ свога раја. Не, ово није критика. Ово је похвала што су научили да се боре за своје мјесто. Имам за све њих један мали предлог и сугестију: све то може и у реду је само мало спустите нос и тон. Ваше маме и

баке за сада одлично чују. Када крену у штетњу или онако случајно прођу поједи влас, не би било лоше да им назовете "добар дан".

Велики, тј. одрасли су посебна прича. Неко са неким не разговара због кривог кивија, други се пак једни другима једва јављају због различитих политичких схватања, тренуци због неосушног вештачног да чују за комшију. Поподневне, заједничке састанке, док се испија

Ј.ШАРАНОВИЋ

ОШ „СТЕФАН МИТРОВ ЉУБИША“

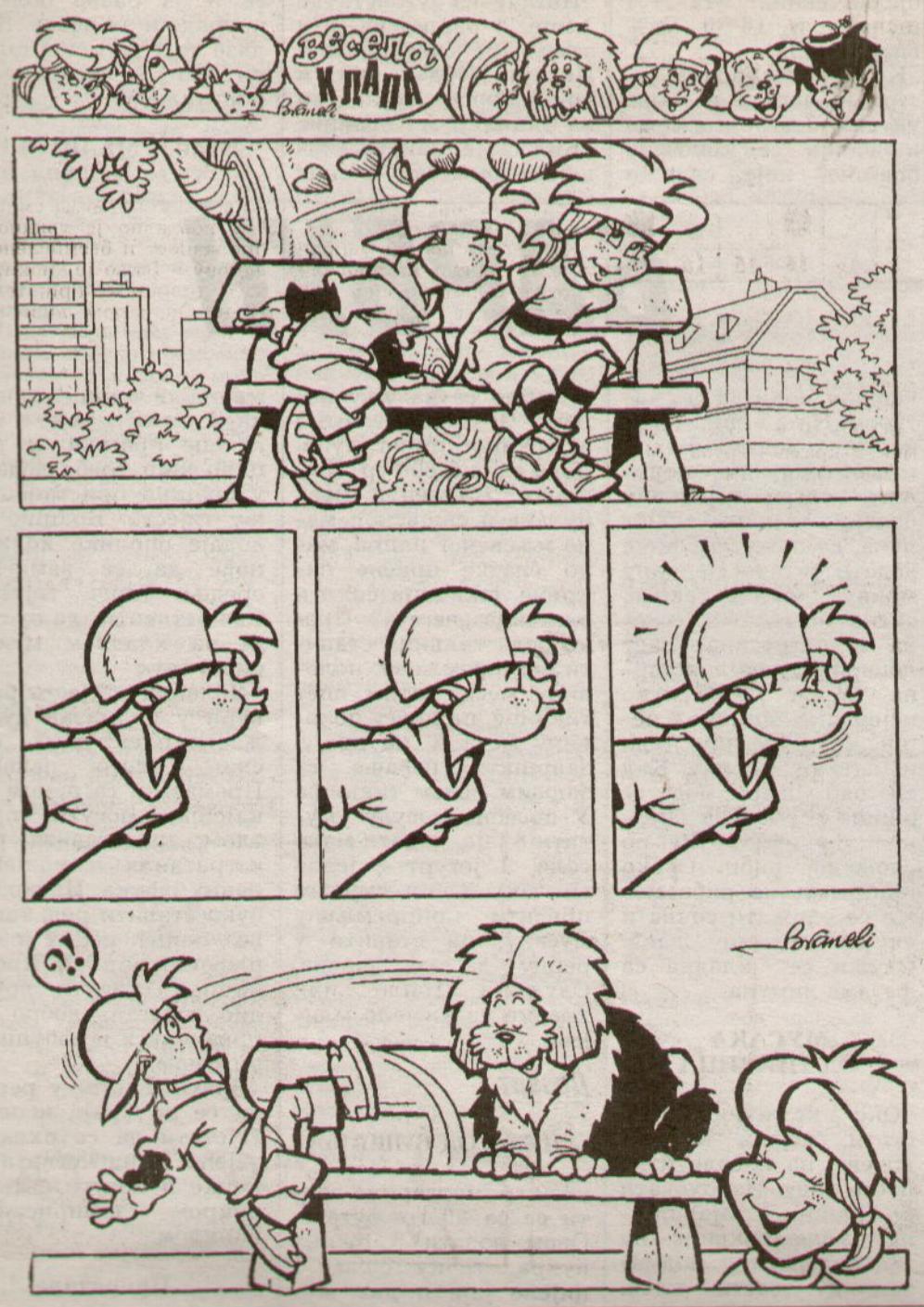
ХИЉАДУ ПРЕКОБРОЈНИХ УЧЕНИКА

- Близу 1800 ученика у школи пројектованој за 800 ученика
- 233 првака у осам одјељења
- 103 новоуписана ученика од 2. до 8. разреда, углавном с Космета

У основну школу „Стефан Митров Љубишић“ ове школске године уписано је близу 1800 ученика (упис није био сасвим завршен до 30. септембра), што је знатно више него прше године (1686) и неупоредivo више од предвиђеног броја јер је школа пројектована за 800 ученика. Повећању броја ученика допринојели су нови прваци (233 у осам одјељења) и, посебно, 103 новоуписана ученика од II до VIII разреда који су углавном дошли с Космета. Биће више и два одјељења - 56 уместо 54 прошле године.

Због великог броја ученика школа ће и ове године радити у три смјене: прва смјена (I, II, V и VIII разред) ће почивати наставу у 8 часова, међусмјена (III и IV) у 11.30, а друга смјена (VI и VII) у 13.30 часова.

Нова школска година ће почети с неким изменама. Прваци ће тако имати само 15 часова седмично, а ученици трећег разреда ће имати два часа седмично више због ранијег почетка учења страног (енглеског) језика. Програм првог страног језика остаје исти само што ће се по новом уместо у пет (IV-VIII), изучавати у шест разреда (III-VIII).
В.М.С.

ДВИЈЕ СЕСТРИЦЕ

Двије сестрице, двије љелице,
Родишеља својих дике,
обије праве радилице
Из албума кућног слике.

Љубошица мала Јана
И Нина је лијеја шако,
Вриједно уче свакој дана,
Учење им иде лако.

Иако су сесијре мале
За књиже су већ сазревле,
У школи их мнојо хвале
Јер лекције знају цијеле.

Најближи их мнојо хвале
Причају им бајке, тајшке...
Са дјеџом се уз што шале,
Када ријеше све задашке.

Ту је исјерег свих Жељана
Која дјеџу воли, жели...
Увијек ведра, наслажана,
Да наслаже-развесели.

А ошац је мало строј,
Из тикрајка увијек вреба,
Дјелује као кућни бој,
А љомоћне кад ћог шреба.

То што воле и не крију,
Па ћонекад двије сесијре,
Мнојо воле ћоезију
Сроче саме и јесмице.

Ил да ћрми, ил се пресе,
Биће обије љошесе!

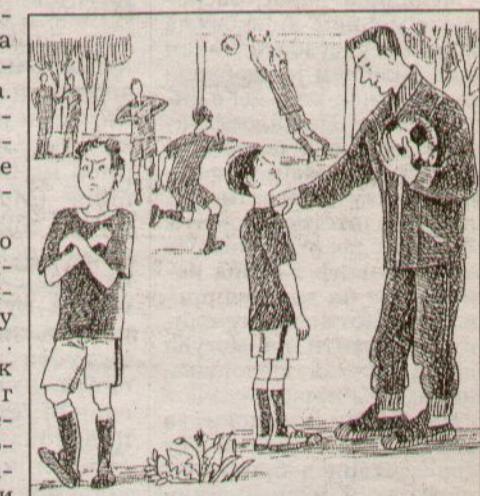
Мишар МИТРОВИЋ

И ЗА СВАЂУ

ТРЕБА ДВОЈЕ

У том бијесу проговори:

- Идем да се грдно посвађам са Перком.
Узалудно су га одвраћали. Отрао је уз ступенице према Перковој учионици. Поплије извјесног времена, вратио се много љући. Видијевши га таквог, другови помислише да су се чак и тукли.

Упиташе га:
- Шта би, Вуле?
Дрхтећи од љутње,
кроз зубе је проциједио:
- Замислите, Перко
неће да се свађа.

Драгиша Л. ЈОВОВИЋ

31. АВГУСТА 1999.

ШАРЕНА СТРАНА

ГОДИНЕ

ПОЕЗИЈА
НА ПЛОЧНИКУПјесници
у кафани

Убеђивао је отац сељак своје синове да буду сложни у вези с неким питањима, без обзира што различито мисле, али они никако да га послушају.

- Ти си, оче - говорили су - заиста за поштовање, подига си нас својим тешким радом, али нијеси за политику, ми, свакако, више знамо од тебе. Зашиг би нас иначе и школовао?

- Добро, синови - вели отац - ја вам ништа не узимам. Останите ви при својој памети, али нешто и старије да послушате не мари. Има нешто у животу што ви, и поред напора да нешто схватите, не можете схватити или споро схватате. А споро схвататије није схватате од велике користи. Све можете на свијету знати, али не и у суштини схватити. Године својих рођитеља.

- Како то, године?! - упита синови.

- Искуство, дјецо. Оно учи човјека.

И ту прекиде разговор. Није хтио с њима да ријечи. Чему прутом по води. Но, једнога дана отац позва синове да му нешто помогну. Тражио је да, сви заједно, уклоне с пута ка кући, огроман камен који се прије попа сата сурвао с брда и озбиљно запријечио пут ко-

ји води у стају. Пао је, спремом, кад никог на том мјесту није било.

Синови, наравно, дођоше да му помогну. Опрабаше да га уклоне, али камен ни да помакну. Тада рече отац:

- Оставите работу - сам ћу га уклонити.

И донесе полугу. Камен је почeo мијењати своје мјесто. Но, још више се заглавио.

- А сад? - рекоше синови.

- Снага нам више не помаже. Морамо га разбити експлозивом.

- Па да разоримо зидове и изломимо прозоре?! - пријеђи један од синова. С друге стране каписла може да затија, ето посљедица.

Они што с каменом раде, добро знају колика је то опасност.

- Да га изломимо великим маљем! Нема другог рјешења.

Донесоше из села огромно чудо од челика. Опрабао је своју снагу најстарији син, затим средњи и најмлађи. Само су трошили мишиће. Као да је и камен челик.

- Шта је, синови? - рече отац.

- Ништа, оче. Ово се не може сломити. Бог га сломио не би.

- Може, може! - осмјехну се он. - Ја ћу га сам сломити. Видите ли како га без

везе бијете?

- Како без везе?

- Тако. Не тражите му слабу тачку. Оно што свака цјелина има. Не каже се зајду: покажите ми пукотину на сунцу и одмах ћу га ако треба разбити. Камен има вену. Ну треба наћи и онда ударати. И то ивицом маља. Неће одједанпут пући, али, упорност. Упорност је три четвртине побједе. Тако је рекао Лењин. Баш он. Тако ми се чини.

- Чујеш, Лењин?

- Ругате се, је ли? Паметни Лењин. Да случајно нијесте паметнији од њега? Али, не, нека сад то.

Опколио је камен са једне, са друге стране, с треће. - Пазите само! Одигао маљ.

- Ништа, видиш? - у један глас рекоше синови. - Не понтаје.

- Хоћe, хоћe! рече отац. - Већ је промијенио глас.

- Како, глас?

- Тако. Ударио сам га на право место. Слушајте сад!

Камен је брзо пукao. Отац је прво ударио једну, а онда другу половину.

- Браво, оче! Још си тиjak! Још бисе ти једном оженио.

- То не знам - рече отац. - Али знам да сад с каменом можете што хоћете. Ето оно што сам вам рекао. Године.

Милош РАДУСИНОВИЋ

Носачи су нам, не тако давно, били људи с великим матуrom. Сједећи на каруцама и чекајући муштерију, знали су лијепо да говоре стихове домаћих и свјетских пјесника, да осмисле и свој и тренутак у коме су живјели наши преци. Били су склони и сјајним вицевима којима су разгонили магле у јутровим јутрима над Црном Гором.

Слушајући отприлике ове пријеци професора Новака Килибарде, који је говорио о помањкању духа крајем овога вијека када су техничке направе почеле да краду лијепе ријечи из нашеј богатог језика, сјетио сам се никшићких носача Ђала, Петра Столице, Јова Џаде... Предратних матураната које је живот, када су тек испрсли своју младост, знање, оптимизам и голему машту, сурово казнило баџајући их на маргину, док су у холове државних и других важних здања улазили уместо њих они који су имали друге „адуте“ у рукавима: послушност слије-

пу, оданост газди која је прерастала у сервиљност од које се човјеку гади, знајући добро да је најлајке к циљу, подвига репа. Знао је често да с никшићким носачима ноћи у биртијама

око жељезничке станице проводи весели ноћибдији и сјајни баштован језика нашег, меланхолични поета Вито Николић. Разјењивао је с њима стихове као што сиромах дијели парче хљеба с другим сиромашком, боловоа своје и њихове мuke пјевајући несвакидашње јадиковке. С њима се могло, искрено до краja.

Кад ме је животна стаза послије школовања у Никшићу довела у Будви, међу првима сам упознао двојицу носача, такође с матуруским дипломама: Бања и Сульја. Први бијаше дошао негдје из Босанке Крајине, да, пошто се живот с њиме сурово поиграо, разноси будванима и њиховим гостима кофере, робу из трговина разних, да поради и друге физичке послове. Други је подуже радио у мостарској болници „Др Сафет Мујић“ као виши медицински техничар. Потпуно супротни у свему, били су - нераздвојни. Бања љут, пријек, готово увијек мрзовљан, мало је при чао. Када је то било ну жно. Али када би изгово рио реченицу, промуклим, дубоким гласом, дugo је звонила. Имала је увијек добру мисао. Сульја, мека срца, свилене душе, баршунастог гласа изговарао је сваку ријеч тихо, одјемерено, фино акцентирајући оно што ће хтио да - подвуче. Финих манира, лијепо васпитан, у својој и потом у кући из које ће поћи на улицу, учтиво је поздрављао мјештане, од којих је много знао по имену.

Кад би dan полако увирао у ноћ, пошто би просули претходно потоке зноја, а у цевовима се нашла која па па, славили су вече, а потом и јутро које им је Бог подарио. Обично уз црно вино које су испијали у пензионерској кафани, чешће у биртији „Врачар“ или испред ње, ако би вријеме било лијепо. Сульја би мезио Шантиневе елегије, доказивао Бању како је ипак Дучић болији пјесник, мермерни стилиста отмене душе и пера. Овај би му ја-

уцима са Змијања претпоставља земљака Коцића, родољуба који је то своје осјећање скупо плаћао, уз обавезан референ „Ракијо“, мајко“.

Негдаје раних осамдесетих затека сам их у сваји. Не оној финој, поетској, којој су свакодневно били склони, већ озбиљнијој уз потребу тешких ријечи. Требало ми је мало више времена да скватим о чему се ради. Бијаше у Америци, где је и живио, умро Петар Други Кађаћевић, а штура новинска вијест брзо је стигла и до носача будванских. Свака чаша ко трљала је по једну сузу на Бањовом лицу, чији се траг добро видио. Сульјо који је тога дана имао посла на другом мјесту придржио му се када је у боци била половина далматинског црњака. Узео је велику чашу и без ријечи се придржио пријатеља. Поеч је и он брзо да ниже сузе, како би боље загрија друга. Тек када је пред њих стигла друга боца Бањо је погледао другара.

- Што, Бога ти, плачеш Сульјо? - упитао га је.

- Видим да си тужан, па ко велим, да ти правим друштво.

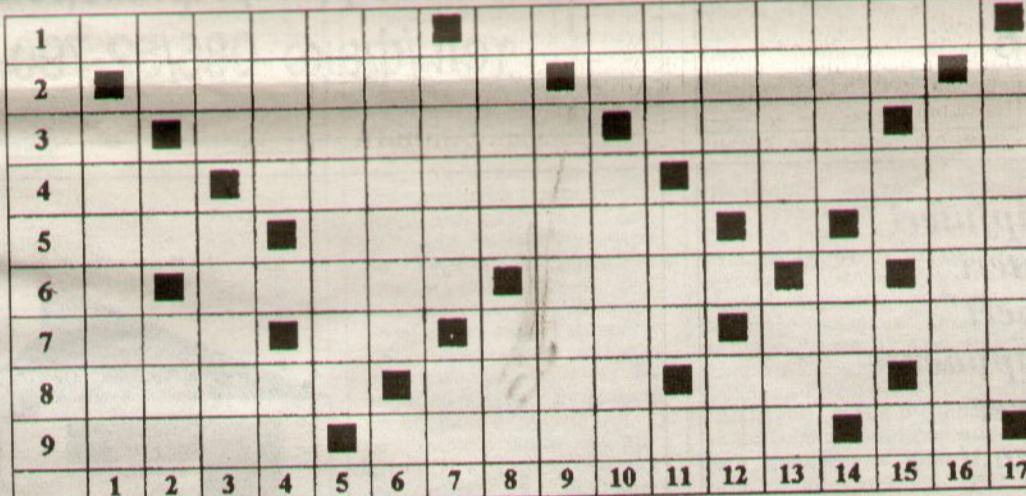
- Мени је умро краљ, не срећо, зато роним. Теби, колико знам, он не дође ништа...

- Нека, нека, нека ми и ништа не дође, он је ба' ћо' к. А када ти плачеш и мени је тешко...

Насмијао сам се, више у себи, прозорију коју с њима, и оставио их с вином и сузама. Још коју годину сам их сријетао заједно. Сульјо који је рано почео да поболијева од животних патњи, први је отишао у вјечна ловища. Као да живот и више нема смисла - а поодавно је увидио и пролазност и бесмисленост његову - Бањо је похитао да се приједи пријатељу. Пред „Врачаром“ више није било носача-поета. Замијенили су их неки нови момци јаочих мишица и тврђе душе. На бетонски плато некадашње кафане у љетња и јесења предвечерја више не силизани Емина, не појављује се ни онај иза кафе“ који је пратио Коцића, не мези се уз црно вино Дучићева салата пјесничка. Ни носачи више нијесу...

С.Ш. ГРЕГОВИЋ

УКРШТЕНИЦА БР.6

ВОДОРАВНО:
1. Грчки бог сна - Римски назив Новог Сада; 2. Зарана болест очију (мед.) - Филмски жанр - Хемијска ознака за сумпор; 3. Хемијска ознака за водоник - Пустиња у Чилеу - Трпак, горак - Коњ (пјесн.); 4. Спјев - Мирисни додаци јелима - Име наше стрељачице, Биндер; 5. Аргентински голман - Говорна фигура за „циљање на кога или што“, смешање - Прво слово - Аматерски спортски клуб (скр.); 6. Хемијска ознака за азот - Тип фолксвагеновог аутомобила - Брига, пажња - Четврто слово ћирилице - Иницијали нашег нобеловца; 7. Било ко - Културни центар (скр.) - Врста руског аутомобила - Врста текстила; 8. Град и пристаниште на Криму, на обали Црног Мора - Комшиница (пров.); - Врста хладног оружја - Ауто ознака за Мостар; 9. Света гора - јапанске самоубице - Лудолфов број.

УСПРАВНО:

1. Ознака за висину - Кила (мед.); 2. Иван Тургењев (инц.); 3. Ријека у Италији - Спрат (хрв.); 3. Префикс за

старост - Космички програм за истраживање мјесеца; 4. Женско име - Први самогласник - Техничка снага (скр.); 5. Роман Габријеле Гарсије Маркеза; 6. Градић на Романији - Хемијска ознака за калијум; 7. Праисторијска животиња слична слону - Према; 8. Молитва код муслимана - Крш, неред; 9. Ознака за енергију - Ставовници Атине; 10. Оливер Твист

(инц.) - Јут, срдит (локал); 11. За (лат.) - Турски велигодостојник - Аuto ознака за Аустрију; 12. Листопадно дрво - први самогласник - Мјесна јајицница (скр.); 13. Оңда, тада, (итал.) - Ознака густине моторних уља; 14. Ријека у Војводини - Планина у Србији; 15. 16. и 18. слово ћирилице - Хемијска ознака за натријум - Метар (скр.) - Хемијска ознака за

фосфор; 16. Прво слово - Научен истине које је непотребно доказивати; 17. Од сечно (муз.).

Рješenje ukrštenice br. 5:
ВОДОРАВНО: Откос - Примет - Скрама - Труба - Мак - Ори - Одан - АЧ - Стора - Ант - Т - Дурмитор - И - Рур - Аутор - УЛ - Алак - Нил - Све - Чегар - Систем - Изолда - Турска.

Аутор: Момчило СВОРЦАН

црта: Branelj
...то мора бит наша
Будванска ривијера!

КЊАЗ МИЛОШ
БУКОВИЧКА БАЊА - АРАНЂЕЛОВАЦ
ПРЕДСТАВНИШТВО БУДВА
Минерална вода
Сокови
Пића других производача

Продајни центар у Ластви грбаљској
 тел. 086/51 - 297, тел./факс 52-518

Дисконт у Будви, ЦДС Подкошљун
 тел. 086/52-378

BANEX
 производња, експорт-импорт, инжењеринг,
 туризам и услуге

СВЕ ВРСТЕ ГРАЂЕВИНСКИХ ПОСЛОВА,
 СТАНОВИ ЗА ТРЖИШТЕ
 РЕКОНСТРУКЦИЈЕ И
 АДАПТАЦИЈЕ

85310 БУДВА, Приморски баталјон 10,
 тел./факс 086/52-790, тел. 51-764

ZVIS

- Kompjuteri
- Printeri
- Skeneri
- Komponente
- Softver
- Internet

IBM EXPERT COLOR
Soni Gigabyte Teac

Quantum Intel Western Digital
AMD Cyrix

PHILIPS GOLD STAR Microsoft
Mustek US Robotics

Epson Hewlett Packard
OKI Compaq

Ako vam zatrebamo, само ZVIS-nite!!!

Tel/fax: 086-55-536

или: 069-061-469

ЕЛМОС
 БУДВА

тел. 086/ 52-762, 52-280, 52-285
 факс 086/ 51-320

СПОРТ

РАДИО

ОДБОЈКА

ОДБОЈКАШИ „БУДВАНСКЕ РИВИЈЕРЕ“ ПОЧЕЛИ ПРИПРЕМЕ ЗА ПРЕДСТОЈЕЋУ СЕЗОНУ

НОВИ ТИМ, СТАРЕ АМБИЦИЈЕ

У дosta измијењеном саставу одбојкаши „Будванске ривијере“ почели су припреме за овогодишње првенство у Првој савезној одбојкашкој лиги. У прелазном периоду клуб су напустили репрезентативци Игор Вушчоровић и Ваљко Мијић, као и Бранислав Црнковић и Владимир Гавриловић. Међутим, агилна управа будванског прволигаша брзо је реаговала и у клуб су доведена адекватна појачања. Први је приступнику потписао Томислав Поповић одличан играч „Рибница“ из Краљева, да би потом потпис на уговор ставили и

двојица интернационалаца из Белгије: Алекса Вуксановић, бивши играч „црвено-белих“ и Синиша Радић, одбојкаш „Војводине“ из Новог Сада.

Послиje краћих припрема у Будви изабраници тренера Веселина Вуковића 9. августа отпутовали су на четврнаестодневне базичне припреме у Колашин. Послиje повратка екипе из Колашина слиједи краће задржавање у Будви, а затим екипа одлази на вишедневне, завршне, припреме у Италију, где је планирано да се у пријатељским утакмицама са италијanskим клубови-

ма провјери, а и уигра нови тим који у овогодињем првенству стартује са „старим“ амбицијама: борба за сам врх табеле. Половином септембра одбојкашки радници из ОК „Будванска ривијера“ најавили су поновно одржавање традиционалног турнира „Дани одбојке“, на коме се ове године очекује, поред екипа из Југославије, учешће и екипа из Италије.

У прелазном периоду и у стручном штабу будванског прволигаша дошло је до персоналних промјена. У наредном периоду први помоћник тренера Вуко-

вића биће досадашњи члан стручног штаба и вишегодишњи одбојкаш Црнекто Пајковић, док ће Преводар Илић бити задужен за статистику и водити рачуна о млађим категоријама у Клубу.

На крају треба додати да је тренер Вуковић првом тиму прикључио и пар перспективних младих играча пониклих у већ препознатљивој одбојкашкој школи „Будванске ривијере“. Већ на првим контролним утакмицама они су најавили да ће се својим радом и талентом озбиљно наметнути стручном штабу.

БОКС

БОКСЕРСКА РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ ЗАВРШНЕ ПРИПРЕМЕ ПРЕД СВЈЕТСКО БОКСЕРСКО ПРВЕНСТВО ОБАВИЛА У БУДВИ

ИЗ БУДВЕ У ХЈУСТОН

• Завршне припреме за Свјетско првенство у боксу, које ће се од 18. августи одржати у Америци, тачније у Хјустону, најбољи боксери Југославије под надзором селектора Миодрага Перуновића обавили у Будви.

Пред сам полазак за Београд, одакле ће преко Будимпеште наставити пут за Хјустон, за читаоце „Приморских новина“ на постављена питања одговорио је селектор Миодраг Перуновић, легенда југословенског бокса.

• Како су протекле припреме најбољих југословенских боксера и да ли они спремно дочекују предстојеће Свјетско првенство?

- Много тога је пропуштено у припремном периоду. Због познате ситуације у којој се нашла наша земља отпала су и висинске припреме које су биле планиране у Републици Српској. А без

висинских припрема нема ни правог рада. Међутим, све смо урадили да пропуштено надокнадимо у Будви и мислим да смо у томе донекле успјели.

• Да ли су познати путници за Хјустон?

- Ту дилему сам одавно ријешио. У Хјустон путују четири тренутно најспремнија и најбоља боксера у Југославији: Дејан Рибач, Александар Николић, Иван Соча и Никола Сјеклоћа.

• Можемо ли се надати добрим вијести из Америке и ко од наших боксера има највише шанса за висок пласман?

Као боксер никад нисам вољио да се бавим прогнозама и ако је нешто у мени говорило да сам спреман да освојим једну од медаља. Ако то нисам вољио као боксер то још мање волим као селектор. Ипак, од наших боксера највише очекујем од Дејана Рибача, званично трећег омладинца на свијету у велтер категорији, међутим то не значи да неки други боксер не може да изненади.

• У репрезентацији Југославије налази се и Никола Сјеклоћа, момак који од наших боксера има највиše шанса за висок пласман?

- Никола је прави дра-

гуљ југословенског бокса. Природа му је дала оно што многи боксери немају, осјећај за простор и луцидност. Међутим, морам рећи да у посљедње вријеме Никола ради против себе. Без икакве потребе упушта се у отворену борбу, што у његовом случају није потребно. Он је префинjen техничар и све мечеве мора да рјешава мирно, користећи своју технику, брзину и префињен осјећај за бокс. Уколико тако буде боксовао у Хјустону онда све је могуће. Рекао сам да не волим да прогнозирам завршио је Миодраг Перуновић.

• Овојодашње првенство у Првој савезној боћарској лиги одишаће се по новом систему шампионе. Првенство почиње 4. септембра и одишаће се у групе по четврту.

Славије Богданом Ђуро-вићем, показати да су спремни и за највеће резул-

тате - рекао је предсједник Клуба Миња Прибилић.

БОЦАЊЕ

БОЦАРИ „БУДВЕ“ ПРИВОДЕ КРАЈУ ПРИПРЕМЕ ЗА ПРВЕНСТВО ЈУГОСЛАВИЈЕ

ЗАШТО НЕ И ПОНОВНИ ПРВАЦИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

• Овојодашње првенство у Првој савезној боћарској лиги одишаће се по новом систему шампионе. Првенство почиње 4. септембра и одишаће се у групе по четврту.

У првој групи такмичит ће се клубови из Црне Горе, док ће у другој групи играти тимови из Србије. На овакав потез спортски радници у Боћарском савезу Југославије били су прикупљени због новонастале ситуације у боћарском спорту и лошег финансијског стања многих клубова. Послиje завршетка одигравања по групама, по двоструком бод систему, у утакмицама плеј - оф добиће се нови првак Југославије, односно биће познат пласман екипа од првог до четвртог места.

- Све ћемо урадити да поново, послиje 1996. године, освојимо шампионску титулу. Додуше, ми из боћар-

ског клуба „Будва“ залагали смо се за стари систем такмичења, за лига систем, који би нам више одговарао. У прелазном року доста смо појаочали и подмладили екипу, која је са ветераном Богданом Ђуро-вићем спремна да се упусти у борбу и за шампионску титулу. У нашој групи посебну пажњу морамо посветити боћарима „Србине - Зетатранс“ из Херцег Новог, а у борбама за пласман, плеј - оф, велики противници и ривали биће нам, као и предходних година, боћари „Козаре“, „Канарева Брда“ и „Крајине“.

Међутим, надам се да ће Чејовић, Маровић, Томовић, предвођени најбољим боћарем Југо-

ПРОГРАМ РАДИО БУДВЕ

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

- 7.30 Глас Америке
- 8.15 Најава програма
- 8.30-9.30 најаве догађаја, изјаве, информације, јављања репортера, гост...
- 9.45 Што штампа штампа
- 10.00 Вијести
- 10.10 Отворени студио Јутарњег програма-(контакт програм)
- 10.45 Одјавни блок информација
- 11.00 Мали оглас

ПОНЕДЈЕЉАК

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.30 BBC
- 13.00 Културни магазин
- 14.00 Забавно поподне
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Мали огласи
- 16.15 Спортска разгледница
- 17.00 Вијести
- 17.30 Будванска хроника
- 18.00 Rocktron
- 19.00 Вијести
- 19.15 Мали огласи
- 19.20 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

УТОРАК

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.30 BBC
- 13.00 Џубокс
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Културни магазин
- 17.00 Вијести
- 17.30 Будванска хроника
- 18.00 Мали огласи
- 18.10 Музичка старијарница
- 19.00 Вијести
- 19.15 Мали огласи
- 19.20 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

СУБОТА

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.15 Knock Out
- 13.30 Top Ravaneli
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Мали огласи
- 16.05 Фонтана жеља
- 17.30 Мали огласи
- 18.00 BBC
- 19.15 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

НЕДЈЕЉА

- 7.30 Глас Америке
- 8.15 Најава програма
- 8.30 Трагом културне прошлости Будве
- 9.00 Мали огласи
- 9.05 РХМЗ, АМСЈ, информације
- 9.30 Астрологија-хороскоп
- 10.00 Вијести
- 10.15 Та дивна створења
- 11.00 Мали огласи
- 11.15 Спортски викенд
- 11.30 Филмски водич
- 12.00 Хит недеље
- 13.15 DJ
- 14.00 Топ листа иностране музике
- 15.00 Вијести
- 15.15 Мали огласи
- 19.20 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

ЧЕТВРТАК

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.30 BBC
- 13.00 Културни магазин

JUGOSLOVENSKO AKCIJONARSKO TURISTIČKO DRUŠTVO

MONTENEGRO EXPRESS - BUDVA

Fax: 086/51-637 * Tel: 086/51-388, 51-116 * Telex: 61130 * Žiro račun: 50710-601-4-3262 SPP BUDVA

BODIKO - COMPANY

- Proizvodnja armaturnih mreža
- Proizvodnja fert gredica
- Proizvodnja gradevinskog materijala
- Izgradnja i prodaja poslovnih objekata

U okviru BODIKO-COMPANY, preduzeća za proizvodnju, inženjeringu, trgovinu, ugostiteljstvo i transport posluju specijalizovana preduzeća DIMPEX - Budva i KOSMAC - Budva

Uprava - Budva, Jadranski put bb
tel: 086 53 909, 53 910, 44 575
Stovarište - Lastva Grbaljska 53 752
Proizvodnja - Lastva Grbaljska 53 753